

**KiVa Koulu® -ohjelma suomalaisissa peruskouluissa:
Miten ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä?**

**Miia Sainio
Turun yliopisto
Psykologian oppiaine
KiVa Koulu**

Tiivistelmä

KiVa Koulu® on Suomessa kehitetty, vahvasti tutkimustietoon perustuva kiusaamisen vastainen ohjelma, jonka tehokkuudesta kiusaamisongelmien vähentämisessä on saatu vahvaa tieteellistä näyttöä. Ohjelman käyttäjiksi on vuosien 2009–2013 aikana rekisteröitynyt noin 90% Suomen perusopetusta tarjoavista kouluista, mikä on maailmanlaajuisesti ainutlaatuista. Tässä selvityksessä tarkastelen toisaalta KiVa-ohjelman käytön aktiivisuutta rekisteröidyissä KiVa kouluissa ja toisaalta syitä luopua ohjelman käytöstä tai jättäytyä kokonaan ohjelman ulkopuolelle.

Selvityksen perusteella ainakin 1900 koulua käyttää KiVa-ohjelmaa edelleen aktiivisesti. KiVa-oppituntien ja -teemojen pitäminen näyttää kuitenkin vähentyneen vuosien myötä. Monet koulut myös soveltavat ohjelmaa jossain määrin koulun tarpeisiin ja joissain kouluissa käyttö on vähäistä.

Vain 65 rekisteröityä koulua ilmoitti, että ohjelma ei ole tällä hetkellä käytössä (sähköpostikysely lähetettiin 738 koululle, joista 53% vastasi). Moni vastaaja, jonka koululla KiVa ei ollut käytössä, kommentoi käytöstä luopumista. Lisäksi arviolta 350 koulua on jäänyt kokonaan ohjelman ulkopuolelle. Näistä 24 koulun rehtoria haastateltiin puhelimitse.

Pääasiallinen syy KiVa-ohjelman käytön lopettamiselle tai ulkopuolelle jäämiselle oli omien toimivien käytänteiden olemassaolo. Koulun pieni koko tuotiin usein esille perusteena käytöstä luopumiselle tai ohjelman ulkopuolelle jäämiselle. Monet aktiivisistakin käyttäjistä kommentoivat, että pienessä koulussa ohjelmaa oli jouduttu soveltamaan: Ohjelma sellaisenaan oli koettu liian raskaaksi käyttää tai kiusaamista koettiin olevan hyvin vähän jos lainkaan. Lisäksi erityiskoulut tulivat esille selvityksen aikana. Vain puolet erityiskouluista on rekisteröitynyt ohjelman käyttäjiksi ja monissa erityiskouluissa ohjelman ei ole katsottu sellaisenaan soveltuvan käyttöön. Käytöstä luopujien ja ohjelmaa soveltavien koulujen vastauksissa tuotiin esille myös henkilökuntavaihdokset ja resurssien puute. Usein kouluissa, joissa ohjelman toteuttamisen koordinointi koulutasolla oli puutteellista, myös ohjelman käyttö oli vähäisempää. Koulutuksen tarve tuotiin usein esille ohjelman käyttäjien vastauksissa.

Kyselyiden ja haastattelujen perusteella suhtautuminen KiVa Koulu -ohjelmaan on positiivista – myös kouluissa, jotka ovat jättäytyneet ohjelman ulkopuolelle tai vähentäneet käyttöä. Kehittämiskohteita ja haasteita tuotiin kuitenkin esille. Onkin tärkeää, että näin laajalle levinneen, tutkimustietoon perustuvan lasten ja nuorten hyvinvointiin tähtäävän ohjelman toteuttaminen pysyy laadukkaana ajan myötä. Myös ohjelmaa itseään tulee kehittää edelleen vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan ja erilaisten koulujen tarpeita yhä paremmin.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	3
SISÄLLYSLUETTELO	4
JOHDANTO	6
OSA I: MITEN HYVIN KIVA KOULU -OHJELMA ON SAAVUTTANUT SUOMALAISET PERUSOPETUSTA TARJOAVAT KOULUT?	8
REKISTERÖIDYT KiVA KOULUT	8
KiVA KOULUJEN KATTAVUUS SUOMESSA	9
OSA II: ONKO KIVA KOULU -OHJELMA AKTIIVISESSA KÄYTÖSSÄ KAIKISSA REKISTERÖIDYISSÄ KIVA KOULUISSA?	10
TILANNEKARTOITUSKYSELYYN VASTAAMINEN.....	10
<i>Tilannekartoituskyselyyn vastaaminen: sinnikkäät, heränneet, hiipuneet ja haamut</i>	12
ONKO TILANNEKARTOITUKSEEN VASTAAMATTOMUUS MERKKI KÄYTÖN LOPETTAMISESTA?	14
OSA III: MITEN AKTIIVISESTI KIVA KOULU -OHJELMAN TOIMENPITEITÄ TOTEUTETAAN?	15
YLEISET TOIMENPITEET	15
<i>Miten aktiivisesti oppitunteja ja teemoja pidetään?</i>	15
<i>Hyödynnetäänkö oppilaille suunnattuja virtuaalisia oppimisympäristöjä?</i>	18
<i>Ovatko ohjelmaan kuuluvat välituntivalvojen huomioliivit käytössä?</i>	19
<i>Miten KiVa Koulu -asioissa tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa?</i>	19
KOHDENNETUT TOIMENPITEET	20
<i>Missä määrin kohdennettuja toimenpiteitä suunnitellaan ja toteutetaan?</i>	20
<i>Miten paljon kiusaamistapauksia koulut raportoivat?</i>	20
<i>Onko käytössä KT- vai YH-menetelmä?</i>	21
<i>Miten tehokkaiksi selvittämiskeskustelut koetaan?</i>	22
KOORDINOINTI JA KOULUTUKSEN TARVE.....	24
<i>Miten aktiivista on koulun sisäinen KiVa-ohjelman koordinointi?</i>	24
<i>Hyödynnetäänkö kouluissa opettajille suunnattua virtuaalikoulutusta?</i>	24
<i>Onko tarvetta lisäkoulutukselle?</i>	24
KiVA-OHJELMAN KÄYTTÖ REHTOREILLE SUUNNATUN SÄHKÖPOSTIKYSELYN VASTAUKSISSA	26
<i>KiVa-ohjelman aktiivista käyttöä ja soveltamista</i>	26
<i>Soveltamisen takana usein pieni koulu</i>	27
<i>Sähköisten materiaalien käyttöä vierastetaan</i>	28
<i>Resurssien puute ja henkilökunnan tiheä vaihtuvuus heikentävät mahdollisuuksia ylläpitää laadukasta KiVa-ohjelman toteutusta</i>	28
<i>Rehtorin merkitys KiVa-ohjelman koordinoinnissa oleellinen</i>	29
<i>KiVa kouluissa myös muita ohjelmia käytössä</i>	29
<i>Lisäkoulutukselle on tarvetta</i>	30
<i>Koulut ovat hyötyneet KiVa-ohjelmasta</i>	30

OSA IV: MIKSI KOULU EI OLE KIVA KOULU?	31
KiVA-OHJELMAN ULKOPUOLISET KOULUT	31
REKISTERISTÄ POISTUNEET KOULUT	32
REKISTERÖITYNEET EI-KÄYTTÄJÄT	32
YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET KIVA KOULU -OHJELMAN KÄYTÖSTÄ SUOMESSA ..	34
KiVA-OHJELMA AKTIIVISESSA KÄYTÖSSÄ AINAKIN 1900 KOULUSSA.....	34
<i>Mikä on riittävää KiVa koulu toimintaa?.....</i>	<i>34</i>
<i>Voiko KiVa koulu käyttää muita ohjelmia?.....</i>	<i>35</i>
KiVA OSAKSI KOULUN TOIMINTAKULTTUURIA	35
<i>Lisäkoulutusta tarvitaan</i>	<i>36</i>
<i>KiVa Koulu -ohjelman päivittäminen.....</i>	<i>36</i>
KiVA KOULU -OHJELMAAN SUHTAUDUTAAN POSITIIVISESTI	37
MENETELMÄT.....	38
TUTKIMUKSEN OSALLISTUJAT	38
TILANNEKARTOITUSKYSELY	38
<i>Vastaamisaktiivisuus.....</i>	<i>38</i>
<i>Ennaltaehkäisevät toimenpiteet</i>	<i>38</i>
<i>Kohdennetut toimenpiteet</i>	<i>39</i>
<i>Koordinointi ja koulutus</i>	<i>39</i>
SÄHKÖPOSTIKYSELY.....	40
PUHELINHAASTATTELUT	40
LÄHTEET	41
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	41
VERTAILUTILASTOT	42
KiVA KOULU® -OHJELMA.....	42
LIITTEET	43

JOHDANTO

KiVa Koulu® on Suomessa kehitetty kiusaamisen vastainen ohjelma perusopetuksesta vastaaville kouluille. Ohjelman kehitystyö aloitettiin vuonna 2006 Turun yliopistolla. Hankkeen johtajina toimivat professori Christina Salmivalli, PsT (Psykologian laitos) ja erikoistutkija Elisa Poskiparta, PsT (Oppimistutkimuksen keskus). Ohjelman kehitys- ja tutkimushankkeen rahoitti opetusministeriö (nyk. opetus- ja kulttuuriministeriö). Ensimmäisen kahden vuoden kokeiluvaiheen aikana (2007–2009) KiVa Koulu -ohjelman vaikuttavuutta tutkittiin kaikilla peruskoulun vuosiluokilla. Kaikilla Suomen kouluilla oli mahdollisuus ottaa KiVa-ohjelma käyttöön maksutta vuosina 2009–2011. Tämän jälkeen rekisteröityneet koulut ovat maksaneet ohjelmaan kuuluvasta materiaalista.

KiVa Koulu -ohjelma on saavuttanut suuren osan Suomen kouluista. Vastaavaa koko maan kattavaa kiusaamisen vastaista ohjelmaa ei ole muualla maailmassa. Ohjelma on herättänyt paljon kansainvälistä kiinnostusta ja sitä on kokeiltu tai kokeillaan parhaillaan useissa maissa.

KiVa-ohjelman taustalla on vuosikymmenten tutkimustieto kiusaamisesta ja sen mekanismeista. Lisäksi ohjelman vaikuttavuudesta on saatu runsaasti tieteellistä näyttöä (mm. Ahtola ym., 2013; Kärnä, Voeten, Little, Alanen ym., 2011; Kärnä, Voeten, Little, Poskiparta ym., 2011; Kärnä ym., 2013; Saarento ym., 2014; Salmivalli, Kärnä & Poskiparta, 2011; Williford ym., 2011; Williford ym., 2013). Kansallisella tasolla kiusaaminen näyttää vähentyneen myös riippumattoman tahon tekemän tutkimuksen perusteella. Kouluterveyskyselyssä, jossa kiusaamisen yleisyys on pysynyt samana useita vuosia, näkyvä laskeva trendi kiusaamiseen liittyvien muuttujien suhteen vuonna 2013 (THL, 2013).

Kiusaamisen väheneminen on oleellinen tekijä lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin lisäämisessä. Tämän vuoksi kansallisen tason yhtenäisten käytänteiden luominen kiusaamisen vastaiseen työhön on tärkeä saavutus. Se, miten aktiivisesti ohjelmaa käytetään, on kuitenkin yksittäisten koulujen vastuulla. Ohjelmaan rekisteröitymisen maksuttomuus ensimmäisten vuosien aikana on voinut johtaa siihen, että kaikissa rekisteröityneissä kouluissa ohjelmaa ei ole otettu aktiiviseen käyttöön. Toisaalta Suomessa on myös kouluja, jotka eivät ole rekisteröityneet KiVa-ohjelman käyttäjiksi. Miksi näinkin laajalle levinnyt tutkimukseen perustuva, vaikuttavaksi todettu ohjelma ei ole saavuttanut kaikkia kouluja?

Tässä selvityksessä tarkastelen KiVa Koulu -ohjelman käyttöä Suomessa sekä syitä ohjelman käyttämättä jättämiseen seuraavien kysymysten valossa:

OSA I: Miten hyvin KiVa Koulu -ohjelma on saavuttanut suomalaiset perusopetusta tarjoavat koulut? Tarkastelun kohteena on KiVa-tietokannassa olevien koulujen määrää eri vuosina, alueittain (aluehallintovirastot), kielen (ruotsi, suomi) ja koulun tyypin (alakoulu, yläkoulu, yhtenäiskoulu, erityiskoulu) suhteen.

OSA II: Onko KiVa Koulu -ohjelma aktiivisessa käytössä rekisteröidyissä KiVa kouluissa? Vastaamisaktiivisuus vuosittaiseen KiVa-tilannekartoitukseen toimii ensisijaisena

arviona siitä, onko KiVa-ohjelma koulussa käytössä. Kouluilta, jotka eivät ole vastanneet kyselyyn kahden viime vuoden aikana selvitin rehtoreille suunnatun sähköpostikyselyn perusteella käytetäänkö ohjelmaa koulussa.

OSA III: Miten aktiivisesti KiVa Koulu -ohjelman toimenpiteitä toteutetaan?

Tilannekartoituksen vastausten perusteella tarkastelen, miten aktiivisesti KiVa-ohjelmaan kuuluvia *yleisiä* (kiusaamista ennaltaehkäiseviä) ja *kohdennettuja* (kiusaamiseen puuttuminen) *toimenpiteitä* toteutetaan. Lisäksi pyrin saamaan rehtoreille suunnatun sähköpostikyselyn avoimista vastauksista kuvailevaa tietoa eri toimenpiteiden käytöstä.

OSA IV: Miksi koulu ei ole KiVa koulu? Rehtoreille suunnattujen puhelinhaastattelujen perusteella selvitin, miksi jotkut koulut eivät alun perinkään ottaneet KiVa-ohjelmaa käyttöön. Lisäksi tarkastelin, miten KiVa-ohjelmasta luopuneiden koulujen rehtorit tai KiVa-yhteyshenkilöt ovat kommentoineet käytön lopettamista.

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET: Esitän johtopäätöksiä KiVa-ohjelman käytöstä kansallisella tasolla ja nostan esille tärkeimpiä syitä sille, miksi ohjelmaa ei käytetä koulussa. Lisäksi pohdin, miten KiVa Koulu -ohjelmaa ja siihen liittyvää koulutusta voitaisiin kehittää, jotta ohjelma palvelisi entistä paremmin erilaisten koulujen tarpeita.

OSA I: Miten hyvin KiVa Koulu -ohjelma on saavuttanut suomalaiset perusopetusta tarjoavat koulut?

Rekisteröidyt KiVa koulut

KiVa kouluksi rekisteröityneitä kouluja on kaiken kaikkiaan ollut 2 620 vuosina 2009–2013. Tällä hetkellä KiVa-tietokannassa on 2 397 koulua (10.12.2013). Taulukossa 1 on kuvattu KiVa koulujen määrä rekisteröitymisvuoden ja koulutyypin mukaan.

Suuri osa kouluista rekisteröityi laajan levittämävaiheen (2009–2011) ensimmäisen kahden vuoden aikana. Tietokannasta poistettuja kouluja on 223. Suurin osa poistetuista kouluista on lakkautettuja tai muihin kouluihin yhdistyneitä kouluja. Tämä tieto perustuu koulujen ilmoituksiin sekä tilastokeskuksen taulukoihin lakkautetuista kouluista (SVT, 2012). Usein tarkka lakkauttamisajankohta ei ole selvillä. Poistettujen koulujen joukossa on myös 14 koulua, jotka ovat ilmoittaneet luopuneensa KiVa-ohjelman käytöstä.

Taulukko 1. Koulujen rekisteröitymisvuosi KiVa-ohjelmaan

Aloitusvuosi	Alakoulut	Yläkoulut	Yhtenäis- koulut	Erityiskoulut	Yhteensä
2009	1 031 (56.2%)	197 (56.0%)	198 (53.8%)	39 (58.2%)	1 465 (55.9%)
2010	563 (30.7%)	130 (36.9%)	101 (27.4%)	23 (34.3%)	817 (31.2%)
2011	208 (11.3%)	24 (6.8%)	53 (14.3%)	5 (7.5%)	290 (11.1%)
2012	23 (1.3%)	1 (0.3%)	7 (1.9%)	0 (0%)	31 (1.2%)
2013	8 (0.5%)	0 (0%)	9 (2.8%)	0 (0%)	17 (0.6%)
Yhteensä	1 833 (100%)	352 (100%)	368 (100%)	67 (100%)	2 620 (100%)
Poistettut^a	173 (9.4%)	27 (7.7%)	9 (2.4%)	14 (20.9%)	223 (8.5%)

^a Suurin osa tietokannasta poistetuista kouluista on lakkautettuja tai toiseen kouluun yhdistyneitä kouluja; 14 koulua on aktiivisesti halunnut lopettaa KiVa-ohjelman käytön.

KiVa koulujen kattavuus Suomessa

Vuoden 2013 lopulla noin 88% Suomen kouluista on rekisteröitynyt KiVa kouluksi (Taulukko 2). Tieto perustuu Tilastokeskuksen julkaisuun Suomen koulujen määrästä (SVT, 2013). Kattavin edustus on Ahvenanmaan ja Etelä-Suomen aluehallintovirastojen alueilla ja vähäisin Itä-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Lapin aluehallintovirastojen alueilla. Ruotsinkieliset koulut ovat KiVa-tietokannassa hyvin edustettuina. Aktiivisesti toimivista erityiskouluista puolet on rekisteröitynyt KiVa-ohjelman käyttäjäksi.¹

Taulukko 2. Koulujen määrät lääneittäin, koulutyypeittäin ja kielen mukaan (SVT, 2013) ja Suomessa toimivien KiVa koulujen määrä (KiVa-tietokanta, syksy 2013).

	Koulujen määrä Suomessa (SVT, 2013)	KiVa koulujen määrä (KiVa-tietokanta, 2013)	KiVa Koulu -ohjelma Suomen kouluissa^a
Koulut Suomessa	2 717	2 393 ^a	88.2%
Aluehallintovirasto			
Etelä-Suomi	928	861	92.8%
Itä-Suomi	307	255	83.1%
Länsi- ja Sisä-Suomi	708	594	83.9%
Lappi	116	97	83.6%
Lounais-Suomi	367	327	89.1%
Pohjois-Suomi	268	237	88.4%
Ahvenanmaa	23	22	95.7%
Kieli			
Ruotsinkieliset koulut	258 (9.5%) ^b	249 (10.4%)	
Koulutyyppit^b			
Alakoulu	1 892 (69.6%)	1 660 (69.3%)	
Yläkoulu	323 (11.9%)	325 (13.6%)	
Yhtenäiskoulu	357 (13.1%)	359 (15.0%)	
Erityiskoulut	105 (3.9%)	53 (2.2%)	50.5%
Perus- ja lukioaste	40 (1.5%)	(ei tietoa)	

^a KiVa Koulu -ohjelmassa on lisäksi mukana neljä suomalaista koulua ulkomailla.

^b Ruotsinkielisten koulujen ja ala-, ylä- ja yhtenäiskoulujen suhteelliset osuudet ovat arvioita perustuen edellisen vuoden tilastotietoihin (SVT, 2012). Lisäksi perus- ja lukioasteen koulut eivät ole erikseen koulutyypinä KiVa-tietokannassa (luokiteltu muihin koulutyyppeihin). Luokitteluerosta johtuen näiden osalta KiVa-tietokannan koulujen lukumääriä ei ole suhteutettu SVT:n lukumääriin. Sen sijaan koulutyypin suhteelliset osuudet on annettu sulkeissa.

¹ KiVa koulujen edustavuudesta voidaan tehdä vain viitteellinen arvio, johtuen tilastojen erilaisesta luokittelusta koulutyyppeihin. On myös mahdollista, että kaikkia vuoden 2013 koulujen lakkautumisia ei ole ilmoitettu KiVa-tietokantaan.

OSA II: Onko KiVa Koulu -ohjelma aktiivisessa käytössä kaikissa rekisteröidyissä KiVa kouluissa?

Suurin osa Suomen kouluista on rekisteröitynyt KiVa Koulu -ohjelman käyttäjäksi. Rekisteröityminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että ohjelmaa käytetään aktiivisesti. Olemme keränneet tietoa ohjelman käytöstä tilannekartoituskyselyillä, joihin koulujen oppilaita ja henkilökuntaa on ohjeistettu vastaamaan vuosittain keväällä. Kyselyihin vastaamista voidaan pitää yhtenä osoituksena ohjelman käytöstä. Toisaalta kyselyyn vastaamattomuus ei välttämättä tarkoita sitä, että ohjelma ei ole käytössä. Tarkastelen tässä osassa ensinnäkin vastaamisaktiivisuutta rekisteröityneissä kouluissa. Toiseksi tiedustelin niiltä kouluilta, jotka eivät ole vastanneet kyselyihin vuosina 2012–2013, onko ohjelma edelleen käytössä. Kysely osoitettiin koulujen rehtoreille.

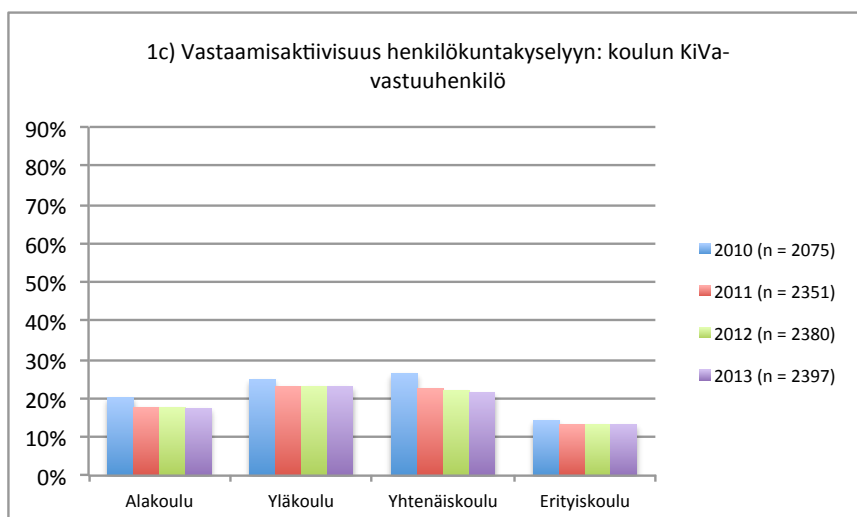
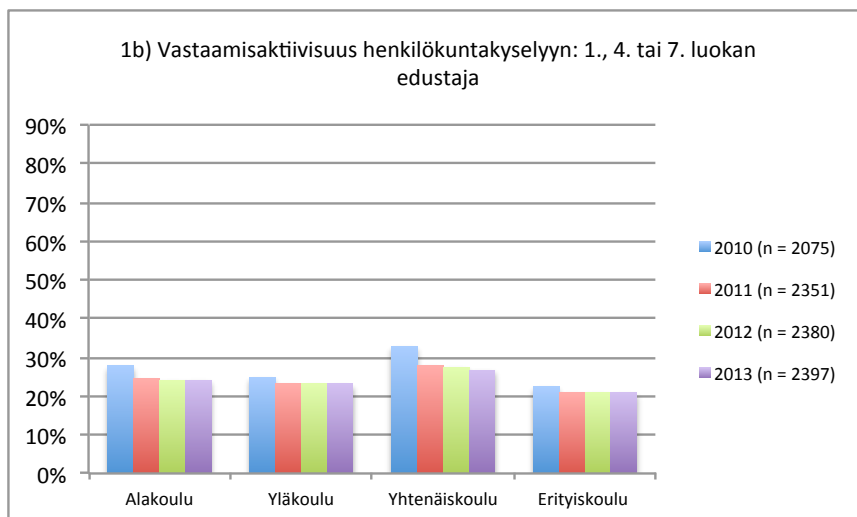
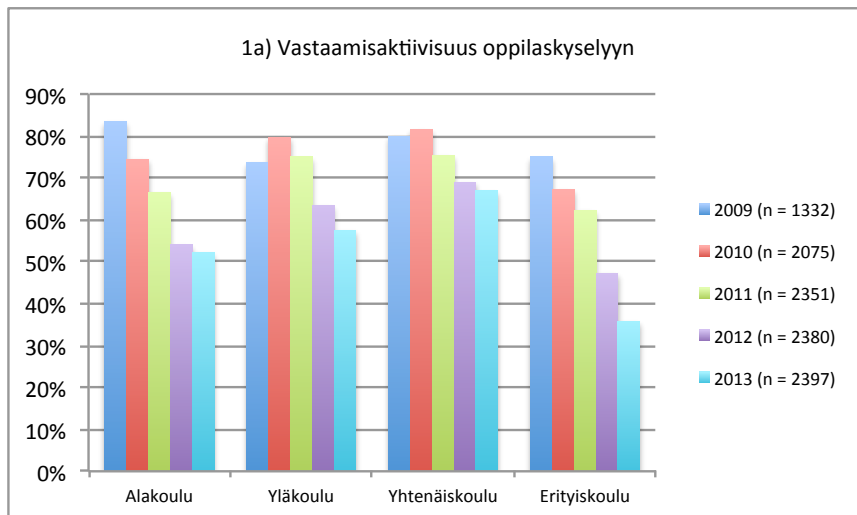
Tilannekartoituskyselyyn vastaaminen

Suurin osa kouluista on vastannut vähintään kerran joko oppilas- tai henkilökuntakyselyyn (91.9%)². Vastaamisaktiivisuus on laskenut vuosittain. Rekisteröitymisvuonna vastaaminen on ollut aktiivisinta. Vuonna 2009 aloittaneista kouluista 81.5% ($n = 1332$) ja vuonna 2010 aloittaneista 87.1% ($n = 743$) vastasi tilannekartoituskyselyyn ohjelman käyttöönottovuonna. Vuonna 2011 rekisteröityneillä ($n = 276$) vastaamisaktiivisuus oli hieman alhaisempaa (73.6%). Aloitusvuodesta riippumatta vastaamisaktiivisuus on hiipunut vuosittain ollen 56.7% vuonna 2013.

Korkein vastaamisaktiivisuus on *oppilaskyselyssä*, johon 91.9% edelleen toimivista kouluista on jossain vaiheessa vastannut. Oppilaskyselyyn vastaamisessa näkyy toisaalta myös eniten hiipumista (Kuvio 1a).

Henkilökuntakyselyyn vastaaminen on ollut mahdollista vuodesta 2010 lähtien. Kouluista 64.0% on vastannut kyselyyn vähintään kerran kohdeluokkien 1., 4. tai 7. osalta ja 55.4% koulun KiVa-vastuuhenkilön osalta. Henkilökuntakartoituksen vastaamisprosentti on alusta lähtien ollut oppilaskyselyyn verrattuna huomattavasti alhaisempi. Henkilökuntakyselyä tarkasteltaessa ei kuitenkaan voida havaita samanlaista vastaamisprosentin laskua kuin oppilaskyselyn kohdalla. Ensimmäisen vastaamisvuoden (2010) jälkeen vastaamisaktiivisuus on pysynyt samana (Kuvio 1b ja 1c).

² Vastaamisaktiivisuutta tarkasteltiin ainoastaan kouluissa, jotka olivat edelleen mukana toiminnassa ja rekisteröityneinä syksyllä 2013. Rekisteristä poistetuista kouluista 74.0% on jossain vaiheessa vastannut tilannekartoituskyselyyn. Näiden koulujen lakkautumisen tarkka ajankohta ei useinkaan ole selvillä.

Kuvio 1. Vastaamisaktiivisuus tilannekartoituskyselyihin suhteutettuna koulujen määrään koulutyypeittäin. Mukana vain koulut, jotka edelleen syksyllä 2013 KiVa-tietokannassa (n = koulujen määrä).

Tilannekartoituskyselyyn vastaaminen: sinnikkäät, heränneet, hiipuneet ja haamut

Vastaamisaktiivisuuden perusteella luokittelin koulut neljään vastaamistyyppiin riippuen siitä, miten tunnollisesti koulut ovat vastanneet kyselyihin vuosittain. Kriteerinä oli vastaaminen joko oppilaskyselyyn tai jompaankumpaan henkilökuntakyselyistä.

Sinnikkäät koulut ($n = 1\,370$; 57.2%) ovat vastanneet ensimmäisen kerran 2009 tai 2010 ja jättäneet enintään yhden vastaukserän väliin. Myös vuonna 2011 rekisteröidyt KiVa koulut, joista oli vastattu vuosittain, luokiteltiin sinnikkäiksi. Sinnikkäitä, jotka eivät ole jättäneet yhtään vastauksetta väliin, on 1 020 (näistä 53.3% on rekisteröitynyt 2009; 33.9% vuonna 2010 ja 12.7% vuonna 2011).

Heränneet ($n = 87$; 3.6%) ovat aloittaneet kyselyihin vastaamisen vasta 2012 tai 2013. Huomioitavaa kuitenkin on, että näistä kouluista vain kolmasosa on todellisuudessa uusia rekisteröityneitä. Kolmasosa on tullut mukaan jo 2009 tai 2010 (Taulukko 3).

Hiipuneet ($n = 543$; 22.7%) ovat kouluja, jotka ovat vastanneet vähintään kerran vuosina 2009–2011, mutta eivät enää 2012–2013. Tämä on mielenkiintoinen ryhmä. Kyseessä ovat siis rekisteröidyt KiVa koulut, joissa tilannekartoitukseen vastaaminen on loppunut. Onko KiVa ohjelma edelleen näissä kouluissa käytössä? Kertooko vastaamisen hiipuminen ohjelmasta luopumisesta?

Mukana KiVa-tietokannassa on myös *haamuja* ($n = 195$; 8.1%), jotka eivät missään vaiheessa ole vastanneet kyselyihin. Näiden koulujen KiVa-ohjelman käyttämisestä ei siis ole mitään tietoa. Ovatko nämä koulut käyttäneet ohjelmaa ollenkaan?

Näiden luokitusten ulkopuolelle jääneet 202 koulua ovat vastanneet vaihtelevasti kyselyihin, mutta kuitenkin vastanneet kerran viimeisen kahden vuoden aikana.

Taulukko 3. Vastaamistyyppit aloitusvuoden mukaan ($n =$ koulujen määrä)

	Sinnikkäät ($n = 1\,370$)	Heränneet ($n = 87$)	Hiipujat ($n = 543$)	Haamut ($n = 195$)	Muut ($n = 202$)
2009	55.1%	14.9%	65.4%	46.2%	58.9%
2010	35.4%	18.4%	29.3%	27.7%	14.4%
2011	9.5%	33.3%	5.3%	17.4%	26.7%
2012		23.0%		4.6%	
2013		10.3%		4.1%	

Aluehallintovirasto ja vastaamistyyppit. Aluehallintovirastojen suhteen on eroja vastaamisen tunnollisuudessa, $\chi^2(28) = 48.68$, $p = .01$. *Sinnikkäiden* osuus on suurin Ahvenanmaalla (77.5%), jossa *hiipuneita* ei ole laisinkaan. *Sinnikkäiden* osuus on keskimääräistä suurempi myös Etelä-Suomen (60.3%), Itä-Suomen (61.2%) ja Lounais-Suomen (59.9%) aluehallintovirastojen alueilla ja keskimääräistä vähäisempää Länsi- ja Sisä-Suomen (49.3%) sekä Lapin (50.5%) aluehallintovirastojen alueilla. Jälkimmäisissä *hiipuneita* ($> 27\%$) ja

haamuja (> 10%) on enemmän suhteessa muihin alueisiin. *Heränneitä* kouluja (> 5%) on eniten Pohjois-Suomen ja Lapin aluehallintovirastojen alueilla.

Kieli ja vastaamistyyppit. Suomen- ja ruotsinkieliset koulut eivät eroa vastaamisen tunnollisuudessa, $\chi^2(4) = 5.74, p = .219$. Esimerkiksi suomenkielisistä kouluista 57.3% ja ruotsinkielisistä 56.2% kuuluu *sinnikkäiden* ryhmään. *Hiipuneita* suomenkielisiä kouluja on 22.3% ja ruotsinkielisiä 25.7%.

Koulutyyppi ja vastaamistyyppit. Koulun tyyppi (Taulukko 4) on yhteydessä vastaamisen tunnollisuuteen, $\chi^2(12) = 56.97, p < .001$. Alakouluissa on enemmän *hiipuneita* ja vähemmän *sinnikkäitä* kouluja suhteessa muihin koulutyyppeihin ($p < .01$). Ylä- ja yhtenäiskouluissa on keskimääräistä enemmän *sinnikkäitä* kouluja ($p < .01$). Yhtenäiskoulujen osalta *hiipuneiden* määrä on pienempi ja *heränneiden* määrä suurempi suhteessa muihin koulutyyppeihin ($p < .01$; saattaa osittain selittyä yhtenäiskoulujen määrän lisääntymisellä).

Koulun oppilasmäärä ja vastaamistyyppit. Koulun oppilasmäärä on yhteydessä vastaamisen tunnollisuuteen ($F_{4,2396} = 51.95, p < .001$). *Sinnikkäiden* ja *heränneiden* koulujen oppilasmäärät ovat keskimääräistä suurempia kuin *hiipuneiden* ja *haamujen* (Taulukko 5). Tämä ero koskee kuitenkin vain alakouluja ($F_{4,1659} = 66.08, p < .001$). Yläkoulujen osalta oppilasmäärä ei ole yhteydessä vastaamisen aktiivisuuteen ($F_{4,324} = 0.41$). Yhtenäiskoulujen osalta oppilasmäärä on yhteydessä vastaamisen aktiivisuuteen ($F_{4,358} = 3.00, p < .05$), mutta tilastollisesti merkitsevästi vain *hiipuneiden* ja *heränneiden* välillä. Erityiskoulujen suhteen oppilasmäärä on yhteydessä vastaamisen aktiivisuuteen ($F_{3,52} = 3.12, p < .05$), mutta *post hoc* vertailuissa erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 4. Vastaaminen koulutyyppin mukaan (n = koulujen määrä)

		Sinnikkäät	Heränneet	Hiipuneet	Haamut	Muut
		57.2%	3.6%	22.7%	8.1%	8.4%
Alakoulut	($n = 1\ 660$)	53.9%	3.4%	24.9%	8.7%	9.0%
Yläkoulut	($n = 325$)	63.7%	1.5%	20.9%	5.8%	8.0%
Yhtenäiskoulut	($n = 359$)	66.6%	7.0%	13.9%	6.1%	6.4%
Erityiskoulut	($n = 53$)	54.7%	0.0%	22.6%	17.0%	5.7%

Taulukko 5. Koulujen keskimääräiset oppilasmäärät koulun tyyppin ja vastaamistyyppin (ka = keskiarvo, sd = keskihajonta)

Koulutyyppi		Sinnikkäät	Heränneet	Hiipuneet	Haamut	Muut
		ka (sd)	ka (sd)	ka (sd)	ka (sd)	ka (sd)
Alakoulut	($ka = 157, sd = 132$)	199 (138)	181 (138)	104 (104)	72 (65)	129 (110)
Yläkoulut	($ka = 323, sd = 140$)	323 (138)	287 (164)	313 (135)	351 (130)	336 (174)
Yhtenäiskoulut	($ka = 378, sd = 223$)	383 (209)	490 (260)	307 (211)	379 (293)	359 (253)
Erityiskoulut	($ka = 96, sd = 73$)	122 (86)		68 (29)	55 (33)	81 (70)

Onko tilannekartoitukseen vastaamattomuus merkki käytön lopettamisesta?

Sähköpostikysely lähetettiin tilannekartoituskyselyn vastaamistyyppien perusteella *haamuille* ($n = 193$) ja *hiipuneille* ($n = 545$). Vastauksia tuli kaiken kaikkiaan 52.7% näiltä kouluilta (joista 45.8% *haamuilta* ja 55.1% *hiipuneilta*). Yhtenäiskouluista vastattiin aktiivisimmin (68.2%); alakouluista vastasi 58.1% ja yläkouluista 49.6%.

Koulujen rehtoreilta kysyttiin: ”Onko KiVa Koulu -ohjelma edelleen käytössä koulullanne?” Ensimmäisen *kyllä* tai *ei* vastauksen perusteella näyttää siltä, että suurin osa (83.3%) kyselyyn vastanneista kouluista käyttää KiVa Koulu -ohjelmaa edelleen. Koulutyypeittäin ei vastauksissa ollut juurikaan eroja: alakouluista 83.5%, yläkouluista 81.3% ja yhtenäiskouluista 83.7% vastattiin ohjelman olevan edelleen käytössä.

Monet kommentoivat käytön tasoa jollain tavalla tai selvittivät syitä, miksi KiVa-ohjelmaa ei juurikaan käytetä. Näitä vastauksia tarkastelemme seuraavassa osassa. Näyttää siltä, että suuri osa KiVa-tietokannan *haamuista* ja *hiipujista* käyttää KiVa Koulu -ohjelmaa edelleen.

OSA III: Miten aktiivisesti KiVa Koulu -ohjelman toimenpiteitä toteutetaan?

Tässä osassa tarkastelen ensin kuvailevia tunnuslukuja KiVa Koulu -ohjelman eri toimenpiteiden yleisyydestä henkilökunnan tilannekartoituskyselyn perusteella. Toiseksi tarkastelen *haamuille* ja *hiipuneille* suunnatun sähköpostikyselyn vastauksista nousseita ohjelman käyttöön liittyviä keskeisiä teemoja.

Yleiset toimenpiteet

Miten aktiivisesti oppitunteja ja teemoja pidetään?

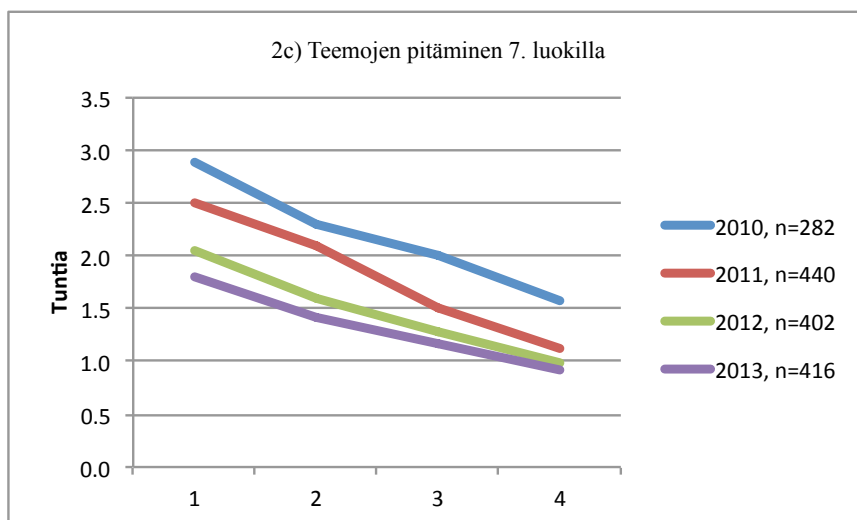
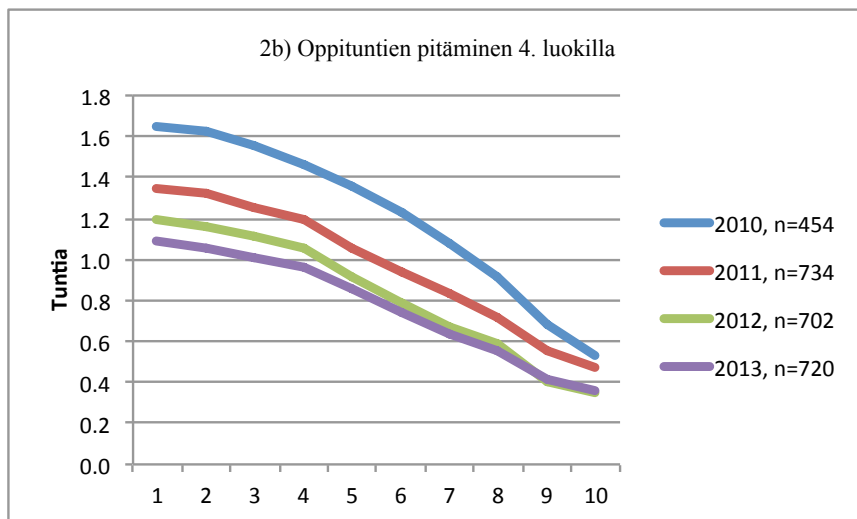
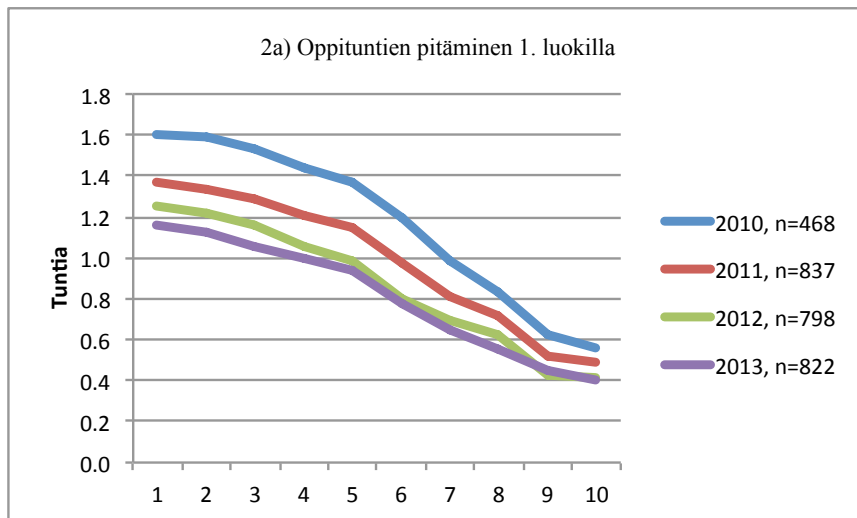
KiVa-oppitunnit ja -teemat ovat oleellinen osa KiVa Koulu -ohjelmaa. Alakoulujen 1. ja 4. luokille on tarkoitus pitää 10 kaksoistuntia (2 x 45 minuuttia) lukuvuoden aikana. Yläkoulun 7. luokilla käydään läpi neljä teemaa yhtenä lukuvuonna (suositusajat: Teema 1: 3–6 oppituntia; Teema 2: 2–4 oppituntia; Teema 3: 2–5 oppituntia; Teema 4: 2–4 oppituntia). Oppituntien ja teemojen sisällöt on kuvattu ohjelmaan kuuluvissa opettajien oppaissa yksityiskohtaisesti (Sainio ym., 2009; Salmivalli, Pöyhönen & Kaukiainen, 2009; Salmivalli, Poskiparta, Tikka & Pöyhönen, 2009).

Lukuvuoden aikana KiVa-oppituntien ja -teemojen pitämiseen käytetty aika laskee syksystä kevääseen (Kuvio 2). Lisäksi vuodesta 2010 vuoteen 2013 alakoulun oppitunteihin ja yläkoulun teemoihin käytetty aika näyttää vähentyneen vuosittain.³

Taulukoista 6 ja 7 näkyy missä määrin suositusten mukaisia aikoja on käytetty oppituntien ja teemojen pitämiseen. Alakoulujen osalta lähes 70% kouluista piti ensimmäisen oppitunnin kaksoistuntina vuonna 2010, kun vuonna 2013 kaksoistunnin piti enää reilu 30% kouluista. Lukuvuoden viimeisiä oppitunteja on pidetty kaiken kaikkiaan vähemmän. Esimerkiksi vuonna 2013 pidettiin viimeinen oppitunti kaksoistuntina vain 5.6% luokista.

Yläkouluilla minimisuositukseen teemaan käytetystä ajasta on parhaimmillaan päässyt 70% luokista (vuonna 2010, Teema 2, vähintään 2 tuntia). Teemaa 2, *Minä ja muut*, on kaiken kaikkiaan toteutettu suositusten mukaisesti useammin kuin muita teemoja. Tämä voi johtua siitä, että vähimmäissuositus putoaa Teeman 1 jälkeen kolmesta tunnista kahteen tuntiin. Syynä voi myös olla se, että Teeman 2 aiheiden sisällyttäminen opetusohjelmaan on helpompaa kuin muiden teemojen.

³ Ylä- ja alakoulun keskimääräiset tuntimäärät eivät ole vertailtavissa keskenään. Ensinnäkin aikasuositukset eroavat näiden koulutyypin välillä. Yläkoulujen vähimmäissuositus on puolet siitä mitä alakoulujen ohjeistettu oppituntimäärä on. Toiseksi ala- ja yläkoulujen vastuopettajilta on kysytty tuntimääriä eri tavoin. Alakoulun opettajilta oppituntien pitämistä kartoitettiin kategorioittain (*ei pidetty, osa oppituntia, yksöistunti tai kaksoistunti*; vaihteluväli 0–2), ja yläkoulun opettajilta pyydettiin arviota käytetystä tuntimäärästä (vaihteluväli 0–15).

Kuvio 2. KiVa-oppituntien ja -teemojen toteutuminen eri vuosina henkilökunnan tilannekartoituksen perusteella. Vastajina kohdeluokkien vastuupettajat (n = vastaajien määrä): a) 1. ja b) 4. luokat (vastausvaihtoehdot: 0 = ei pidetty, 0.5 = osa oppituntia, 1 = yksöistunti, 2 = kaksoistunti) ja c) 7. luokat (arvio teeman toteuttamiseen käytetystä ajasta).

Taulukko 6. Alakoulun oppitunteihin vuosittain käytetty aika (luokat 1 ja 4, n = vastaajien määrä).

	2010 ($n = 922$)		2011 ($n = 1\ 571$)		2012 ($n = 1\ 500$)		2013 ($n = 1\ 542$)	
Oppitunnit	2 x 45	(ei pidetty)	2 x 45	(ei pidetty)	2 x 45	(ei pidetty)	2 x 45	(ei pidetty)
1	67.2%	(2.9%)	48.9%	(8.5%)	39.7%	(10.1%)	32.0%	(13.1%)
2	65.8%	(3.5%)	47.4%	(9.7%)	37.8%	(12.1%)	30.6%	(14.7%)
3	60.6%	(4.3%)	43.4%	(10.9%)	35.0%	(14.4%)	27.9%	(16.6%)
4	56.1%	(7.8%)	40.0%	(13.9%)	31.6%	(17.7%)	25.2%	(19.3%)
5	51.6%	(12.4%)	36.5%	(20.6%)	27.1%	(23.0%)	22.4%	(24.0%)
6	45.3%	(20.6%)	30.2%	(28.3%)	20.7%	(33.5%)	17.1%	(32.6%)
7	35.4%	(28.3%)	24.9%	(36.3%)	17.1%	(41.0%)	13.6%	(40.0%)
8	28.4%	(37.4%)	20.4%	(42.3%)	13.9%	(46.3%)	10.4%	(46.1%)
9	18.0%	(48.5%)	13.0%	(54.0%)	7.3%	(58.3%)	7.1%	(54.8%)
10	13.3%	(53.8%)	11.2%	(57.5%)	6.2%	(60.7%)	5.6%	(58.9%)

Huom. Prosenttiosuudet viittaavat suhteelliseen osuuteen luokista, joissa pidetty suositusten mukainen kaksoistunti ja sulkeissa osuudet luokista, joissa oppitunti jäänyt kokonaan pitämättä.

Taulukko 7. Yläkoulun teemoihin vuosittain käytetty aika (luokka 7, n = vastaajien määrä).

	2010 ($n = 282$)		2011 ($n = 441$)		2012 ($n = 1\ 500$)		2013 ($n = 1\ 542$)	
Teemat	Suositus ^a	(ei pidetty)	Suositus ^a	(ei pidetty)	Suositus ^a	(ei pidetty)	Suositus ^a	(ei pidetty)
1	53.9%	(6.0%)	40.1%	(9.1%)	26.8%	(17.1%)	23.8%	(19%)
2	73.4%	(11.3%)	62.1%	(19%)	46.7%	(26.8%)	40.1%	(28.6%)
3	66.7%	(17.4%)	46.9%	(30.8%)	40.4%	(32.3%)	35.8%	(37.5%)
4	51.8%	(27.7%)	37.2%	(42.2%)	31.3%	(47.4%)	26.0%	(47.4%)

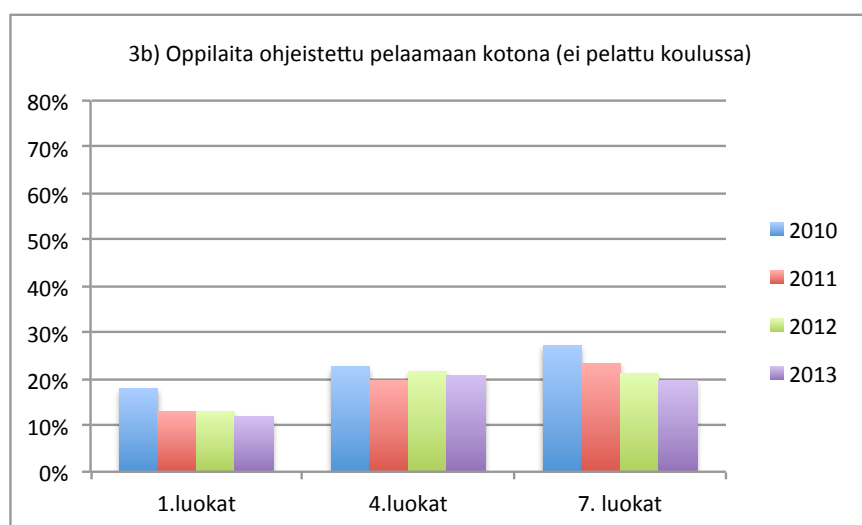
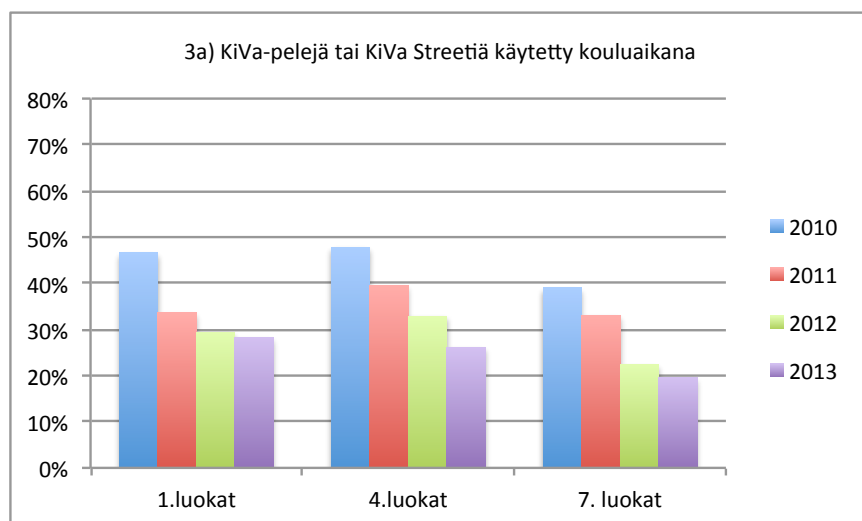
Huom. Prosenttiosuudet viittaavat suhteelliseen osuuteen luokista, joissa teemaa pidetty vähimmäissuosituksen mukainen aika ja sulkeissa osuudet luokista, joissa teemaa ei ole pidetty laisinkaan

^a Suositusajat perustuvat kunkin teeman vähimmäissuositukseen (Teemalle 1 vähintään 3 oppituntia ja Teemoille 2–4 vähintään 2 oppituntia)

Hyödynnetäänkö oppilaille suunnattuja virtuaalisia oppimisympäristöjä?

KiVa-oppituntien ja -teemojen rinnalle on kehitetty virtuaaliset oppimisympäristöt: KiVa-pelit luokka-asteille 1 ja 4 sekä KiVa Street luokka-asteelle 7. Pelien ja Street:n tarkoitus on syventää ja kerrata KiVa-oppituntien ja -teemojen aikana läpi käytyjä aihepiirejä (ks. lisää <http://www.kivakoulu.fi/peliesittely>).

Virtuaalisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen kouluaikana on vuosittain hieman vähentynyt (Kuvio 3). Vuonna 2010 alakouluissa pelejä pelattiin kouluaikana hieman alle puolessa 1. ja 4. luokista ja KiVa Street:iä hyödynnettiin kouluaikana lähes 40% yläkoulun 7. luokista. Vuonna 2013 vastaavat osuudet olivat alle 30% alakoulun kohdeluokista ja alle 20% yläkoulun kohdeluokista. Oppilaita on kuitenkin useammassa luokissa ohjeistettu pelaamaan kotona (Kuvio 3b).

Kuvio 3. KiVa-pelien ja KiVa Street:n käyttö opettajille suunnatun tilannekartoituksen perusteella (% luokista, joiden vastuupettaja vastannut kyselyyn).

Ovatko ohjelmaan kuuluvat välituntivalvojen huomioliivit käytössä?

KiVa-logolla varustettuja välituntivalvojen huomioliivejä käytetään melko runsaasti. Vuosina 2011–2013 kouluista 86%–88% raportoi, että liivit ovat ainakin satunnaisesti käytössä ja 56%–60% raportoi niitä käytettävän aina.

Miten KiVa Koulu -asioissa tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa?

Taulukosta 8 näkyy, että suurin osa kouluista tiedottaa vanhemmille KiVa Koulu -ohjelmasta vanhempainillassa ja vajaa puolet kouluista lähettää ohjelmaan kuuluvan Vanhempien tiedotteen koteihin. Kouluilla on usein myös suunnitelma, miten kiusaamistapauksista tiedotetaan koteihin.

Taulukko 8. Vanhempien kanssa tehty yhteistyö KiVa Koulu -ohjelman suhteen (n = koulujen määrä).

	2011 ($n = 734$)	2012 ($n = 708$)	2013 ($n = 646$)
Vanhempainilta	85.4%	82.2%	78.6%
Tiedote koteihin	47.8%	41.9%	43.2%
Suunnitelma, miten kiusaamistapauksista tiedotetaan vanhemmille	82.7%	85.5%	86.7%

Kohdennetut toimenpiteet

Missä määrin kohdennettuja toimenpiteitä suunnitellaan ja toteutetaan?

KiVa Koulu -ohjelmaan kuuluvat kohdennetut toimenpiteet otetaan KiVa kouluissa käyttöön, kun kiusaamistapausta tulee ilmi. Nämä toimenpiteet pitävät sisällään monivaiheisen kiusaamisen selvittämisen prosessin, jossa luokanopettaja ja KiVa-tiimi puuttuvat kiusaamiseen ja pyrkivät tarjoamaan tukea kiusatulle oppilaalle (ks. lisää, Salmivalli & Poskiparta, 2009, s. 20–33).

Yli 90% henkilökunnan tilannekartoituskyselyyn vastanneista kouluista raportoi laatineensa suunnitelman kiusaamistapausten ohjaamisesta KiVa-tiimille (Taulukko 9). Suurimmassa osassa kouluista seurantakeskustelut pidetään aina tai ainakin satunnaisesti osana kiusaamisen selvittämisen prosessia. Keskustelujen kirjaaminen näyttää niin ikään olevan vakiintunut käytäntö kouluilla. Hieman pienemmällä osuudella (noin 65% kouluista) on suunnitelma, milloin keskustelut pidetään.

Taulukko 9. Kohdennettuihin toimenpiteisiin liittyvä suunnittelu, seurantakeskustelujen pitäminen ja keskustelujen kirjaaminen kouluilla (*n* = koulujen määrä).

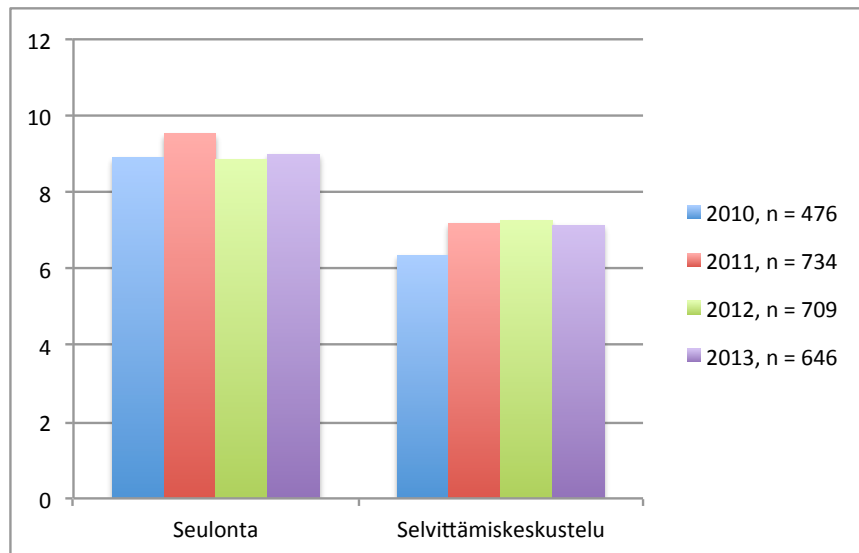
	2011 (<i>n</i> = 734)	2012 (<i>n</i> = 708)	2013 (<i>n</i> = 646)
Suunnitelma, miten tapaukset tiimille	90.6%	92.1%	90.2%
Suunnitelma, milloin selvittämiskeskustelut	61.3%	65.5%	65.8%
Seurantakeskustelu aina	77.8%	80.2%	80.3%
Seurantakeskustelu vähintään satunnaisesti	94.1%	96.3%	96.4%
Keskustelut kirjataan	90.2%	91.5%	93.3%

Miten paljon kiusaamistapauksia koulut raportoivat?

Yhden lukuvuoden aikana seulontaan (epäily kiusaamisesta) päättyy keskimäärin yhdeksän tapausta ja KiVa-tiimin selvittämiskeskusteluihin noin seitsemän kiusaamistapausta (Kuvio 4). Eroja eri vuosina ei juuri ole tapausten määrässä, mutta hajonta koulujen välillä on suurta⁴. Puolet kouluista kuitenkin raportoi vuosittain enintään kuusi tapausta seulonnan ja viisi selvittämiskeskustelun osalta. Vain 10% kouluista raportoi enemmän kuin 20 tapausta seulonnan ja 15 tapausta selvittämiskeskustelun osalta.

⁴ Koulujen raportoinnissa on mukana joitakin yksittäisiä poikkeavia havaintoja. Epäloogisuudet korjattiin aineistoon (esimerkiksi, jos seulonnassa 10 tapausta ja selvittämiskeskustelussa 89). On kuitenkin mahdollista, että osa poikkeavista havainnoista on todellisia lukumääriä. Seulonnan ja selvittämiskeskustelun ollessa yhteneväisiä, korjauksia aineistoon ei tehty. Näiden poikkeavien havaintojen vaikutus keskiarvoihin on pieni.

Seulontojen ja selvittämiskeskustelujen määrä on yhteydessä koulun oppilasmäärään ($r = .30-.40$). Esimerkiksi pienissä alle 60 oppilaan kouluissa seulonnassa on ollut vuosittain keskimäärin 3–4 tapausta ja selvittämiskeskusteluun päätyntä keskimäärin 2 tapausta. Yli 500 oppilaan kouluissa seulonnassa on ollut keskimäärin 14–16 tapausta ja selvittämiskeskusteluissa 12–15 tapausta.

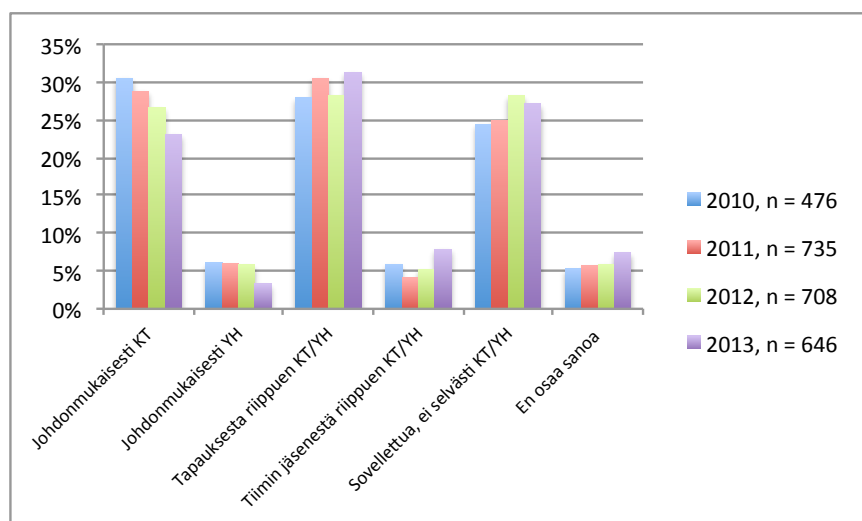
Kuvio 4. Kuinka monta tapausta kouluista on keskimäärin päätyntä seulontaan ja lopulta KiVa-tiimin selvittämiskeskusteluihin lukuvuoden aikana? (n = koulujen määrä)

Onko käytössä KT- vai YH-menetelmä?

Kiusaavan oppilaan kanssa käydyt selvittämiskeskustelut ovat lyhyitä ja ratkaisukeskeisiä. Keskustelun tavoitteena on kiusaajan käyttäytymisen muutos suhteessa kiusattuun. Keskustelussa pyritään siihen, että oppilas omalta osaltaan sitoutuu tekemään (tai olemaan tekemättä) jotain, jotta kiusatun tilanne kohentuisi. Kiusaavan oppilaan kanssa keskusteltaessa voidaan käyttää kahta erityylistä keskustelutapaa, *kiusaamisen tuomitsevaa* (KT) tai *yhteisen huolen* (YH) *menetelmää*. KT-menetelmässä kiusaavalle oppilaalle viestitään suoraan, että hän on toiminut väärin, koulun sääntöjen vastaisesti ja että kiusaaminen pitää lopettaa välittömästi. YH-menetelmässä oppilasta ei suoraan konfrontoida, vaan keskustelun tavoite on päästä yksimielisyyteen siitä, että kiusatulle tapahtuneet asiat eivät tunnu mukavilta ja näin herättää yhteinen huoli tilanteesta. (Salmivalli & Poskiparta, 2009).

Koulujen henkilökunta on voinut itse valita kumpaa keskustelumenetelmää, KT vai YH, he käyttävät. KT-menetelmä on selvästi suosittumpi suomalaisissa kouluissa kuin YH-menetelmä (Kuvio 5). Valitsemaansa menetelmää on johdonmukaisesti käyttänyt noin kolmasosa kouluista. Näyttää kuitenkin siltä, että vuosien varrella johdonmukainen käyttö on jossain määrin vähentynyt ja soveltaminen lisääntynyt. Kaikkein tyypillisintä on menetelmän

soveltaminen tapauskohtaisesti (lähes kolmasosa kouluista) ja monissa kouluissa käytetään sovellettua menetelmää, joka ei ole selvästi KT eikä YH (neljäsosa kouluista).

Kuvio 5. Mitä menetelmää koulunne KiVa-tiimi on kiusaamistapausten selvittämisessä käyttänyt kuluvana lukuvuotena? (n = koulujen määrä)

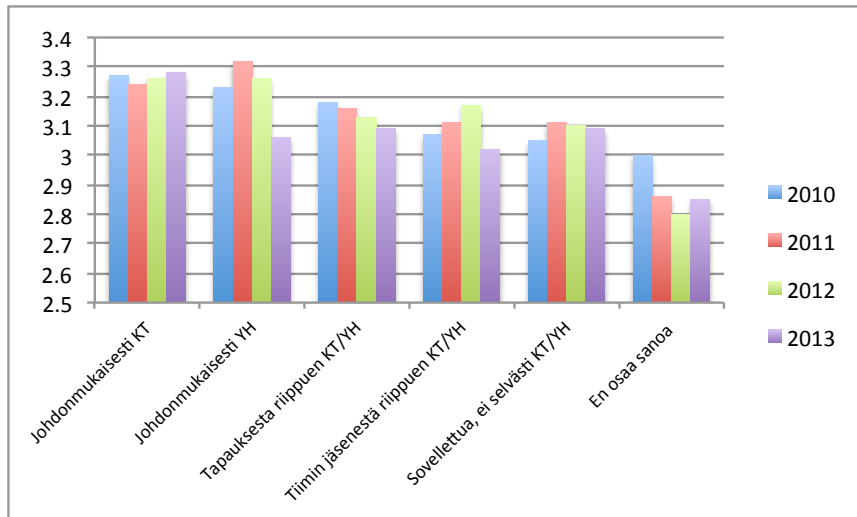
Miten tehokkaiksi selvittämiskeskustelut koetaan?

Henkilökunta kokee selvittämiskeskustelut tehokkaiksi. Heitä pyydettiin vastaamaan kysymykseen, ovatko selvittämiskeskustelut johtaneet toivottuun lopputulokseen eli kiusaamisen loppumiseen, asteikolla 0–4 (*Huonosti/Ei lainkaan–Erinomaisesti*). Vastausten keskiarvot olivat 3.11 ($sd = .59$, 2013), 3.14 ($sd = .58$, 2012) ja 3.16 ($sd = .61$, 2011; $sd = .62$, 2010). Huomionarvoista on myös se, että esimerkiksi vuonna 2013 yksikään vastaaja ei valinnut vaihtoehtoa *huonosti/ei lainkaan*.

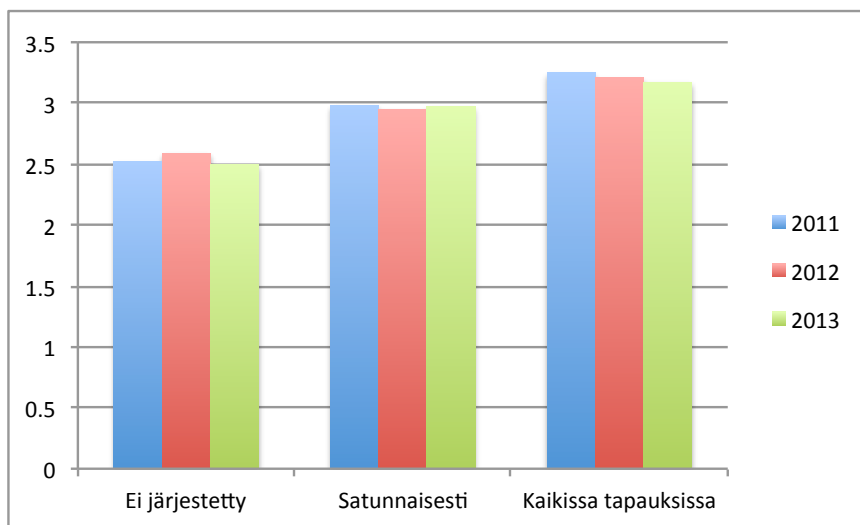
Selvittämiskeskustelumenetelmän (KT tai YH) valinta ei ole ollut ratkaisevaa keskustelun koetun tehokkuuden näkökulmasta (Kuvio 6). Lähinnä *johdonmukaisen käytön* (KT tai YH) ja vastauksen *en osaa sanoa* välillä on tilastollisesti merkitsevä ero vuosittain ($p < .05$). Poikkeuksena on vuosi 2013, jolloin johdonmukaisen YH-menetelmän käytön koettu tehokkuus ei eronnut muista vastausvaihtoehdoista.

Seurantakeskustelujen järjestäminen sen sijaan on yhteydessä koettuun tehokkuuteen (Kuvio 7; $F_{(2,683-760)} = 20.9-41.6$, $p < .001$, vuosina 2011–2013). Niissä kouluissa, joissa seurantakeskustelut järjestetään aina selvittämiskeskustelujen yhteydessä, kohdennetut toimenpiteet koetaan tehokkaammaksi kuin kouluissa, joissa seurantakeskusteluja ei järjestetä tai järjestetään satunnaisesti. Lisäksi tapausten kirjaaminen on lisännyt koettua tehokkuutta ($F_{(2,683-761)} = 19.97-40.77$, $p < .001$, vuosina 2011–2013).

Näiden tulosten perusteella voidaan suositella, että kiusaamistapausten selvittämiseen tulisi aina liittää seurantakeskustelu ja että keskustelut on syytä kirjata systemaattisesti. Menetelmän valinta ei ainakaan henkilökunnan näkemyksen mukaan ole kriittinen tekijä tehokkuuden suhteen.

Kuvio 6. Selvittämiskeskustelujen koettu tehokkuus suhteessa käytettyyn menetelmään (selvittämiskeskustelut johtavat toivottuun lopputulokseen: 0 = *ei lainkaan/huonosti*; 4 = *erinomaisesti*).

Kuvio 7. Selvittämiskeskustelujen koettu tehokkuus suhteessa siihen, onko seurantakeskustelut järjestetty. (Selvittämiskeskustelut johtavat toivottuun lopputulokseen: 0 = *ei lainkaan/huonosti*; 4 = *erinomaisesti*).

Koordinointi ja koulutuksen tarve

Miten aktiivista on koulun sisäinen KiVa-ohjelman koordinointi?

Lähes kaikissa tilannekartoitukseen vastanneissa kouluissa on nimetty KiVa-vastuuhenkilö (eri vuosina 97–98%). Suurimmassa osassa kouluja vastuuhenkilönä toimi *KiVa-tiimi kokonaisuudessaan* (noin 50%) tai *KiVa-tiimin jäsen* (noin 30%). Rehtori tai vararehtori toimi vastuuhenkilönä 10–13% kouluista.

Henkilökunnan tilannekartoituskyselyn perusteella KiVa-ohjelmaan liittyvä suunnittelu on aktiivista. Yli 90% kouluista on suunnitelma, mille luokille KiVa-oppitunnit tai -teemat kohdistetaan koulun sisällä. Myös vanhemmille tiedottamiseen ja kohdennettuihin toimenpiteisiin liittyvä suunnittelu on hyvin aktiivista (ks. Taulukot 8 ja 9). Selvästi pienempi osa kouluista (65%, Taulukko 9) on suunnitellut, milloin selittämiskeskustelut pidetään. Muita ajankäyttöön liittyviä kysymyksiä ei kyselyissä ole ollut. On mahdollista, että ajan löytäminen koulun kiireisessä arjessa on myös KiVa-oppituntien ja -teemojen suhteen haasteellista.

Hyödynnetäänkö kouluissa opettajille suunnattua virtuaalikoulutusta?

Virtuaalikoulutusmateriaali rakennettiin koulujen käyttöön, jotta uudet opettajat voivat helposti kouluttautua ohjelman käyttäjiksi. Koulutusmateriaali sisältää luentoja KiVa Koulu -ohjelmasta ja sen käytöstä sekä esimerkkejä erilaisten harjoitusten toteuttamista. Selvittämiskeskustelut on niin ikään demonstroitu virtuaalikoulutusmateriaalissa.

Kyselyn perusteella virtuaalikoulutusmateriaalia hyödynnetään jossain määrin kouluissa, mutta jopa neljännes vastaajista ei ole ollut tietoinen materiaalin olemassaolosta. Noin puolet vastaajista valitsi vaihtoehdon *Tiedämme sen olemassaolosta ja jotkut henkilökuntaan kuuluvat ovat tutustuneet siihen*. Aktiivisia käyttäjiä oli vajaa viidennes ja joissain kouluissa oli myös käytetty virtuaalikoulutuspakettia koulun sisäisissä koulutuspäivissä (3–4%). Eri vuosien vastauksissa ei ollut suuria eroja.

Onko tarvetta lisäkoulutukselle?

Koulutuksen tarpeesta kysyttiin kohdeluokkien vastuopettajilta (luokat 1., 4. ja 7.) että KiVa-tiimin jäseneltä. Eri vuosien vastaukset olivat hyvin samansuuntaiset. Taulukossa 10 näkyy vuoden 2013 tulokset. Kaiken kaikkiaan ylä- ja yhtenäiskoulujen vastauksista tuli esille suurempi koulutustarve kuin alakouluissa. Tämä korostui oppituntien pitämisen ja harjoitusten vetämisen kohdalla. Yli kolmasosa 7. luokkien opettajista ja lähes puolet KiVa-tiimiläisistä totesi kouluissaan olevan tarvetta lisäkoulutukseen.

Kohdennettujen toimenpiteiden suhteen noin neljäsosa kaipasi koulutusta kiusaamistapausten selvittämiseen. Kaikkein vähäisintä oli koulutustarve kiusaamisen ja sen mekanismien suhteen. Vertaistukea kaivattiin vaihdellen eri vuosina 10 ja 30% välillä.

Taulukko 10. Lisäkoulutuksen tarve vuonna 2013 tilannekartoitukseen vastanneiden KiVa-vastuuhenkilöiden ja kohdeluokkien vastuopettajien osalta.

	KiVa-vastuuhenkilöt			Luokkien vastuopettajat		
	Ala- koulut	Ylä- koulut	Yhtenäis- koulut	Ala- koulut	Ylä- koulut	Yhtenäis- koulut
Kiusaaminen ja sen mekanismit	9.7%	18.4%	22.3%†	10.3%	13.2%	14.1%
Oppituntien pitäminen ja harjoitusten vetäminen	23.4%	42.1%*	50.7%*	12.5%	31.4%*	21.4%†
Kiusaamistapausten käsittely	21.5%	25.4%	33.1%†			
Vertaistuki kollegoilta	13.0%	15.8%	16.2%	10.8%	26.4%*	15.4%

*Tarve keskimääräistä suurempi systemaattisesti vuosittain 2011–2013 (perustuen χ^2 -testiin: korjattu normitettu jäännös $\geq |2|$);

†Tarve keskimääräistä suurempi vain vuonna 2013

KiVa-ohjelman käyttö rehtoreille suunnatun sähköpostikyselyn vastauksissa

Tilannekartoituskyselyyn kahtena viime vuotena vastaamattomille, *haamuille* ja *hiipunelle* (s. 11), lähetettiin sähköpostikysely KiVa-ohjelman käyttämisestä. Kysymyksillä haettiin ensisijaisesti tietoa siitä, onko KiVa-ohjelma kouluissa käytössä ja mahdollisia syitä sille, miksei koulu käytä KiVa-ohjelmaa. Ohjelmaa käyttävien koulujen vastauksista nousi kuitenkin systemaattisesti esille teemoja, joiden huomioiminen voi olla tärkeää ohjelman kehitystyön kannalta. Näiden kommenttien sisältöä analysoin seuraavassa siitä näkökulmasta, kuinka vastaajat kuvasivat ohjelman käyttöä omassa koulussaan.

KiVa-ohjelman aktiivista käyttöä ja soveltamista

Osa sähköpostikyselyyn vastaajista totesi yksinomaan, että KiVa-ohjelma on koululla käytössä edelleen. Jotkut vastaajat kuvailivat ohjelman käytön olevan esimerkiksi ”*aktiivista ja tehokasta*”, ”*säännöllistä*” tai ”*ohjelman mukaista*”. Toiset vastaajat myös erittelivät KiVa-toimenpiteitä koulussaan tai antoivat hyvinkin yksityiskohtaisen kuvauksen siitä, miten ohjelmaa heidän koulussaan käytetään.

Tyypillisimmin KiVa-ohjelman toimenpiteistä viitattiin oppitunteihin tai teemoihin (yli 50% vastauksista). Rehtorit kuvailivat ohjelman käyttöä esimerkiksi seuraavasti:

”KiVa-tunteja on kuukausittain 1. ja 4. luokilla.”

”Erityisesti panostamme 1.-luokkalaisiin ja 7.-luokkalaisiin. Heille on pidetty systemaattisesti noita tunteja.”

”KiVa Koulu -tunnit pidetään sekä rehtorin tunneilla että seitsemännen luokan terveystiedon opetuksen yhteydessä.”

Kiusaamistapausten selvittäminen mainittiin niin ikään lähes 50% vastauksista. Näissä vastauksissa viitattiin KiVa-tiimin olemassaoloon (”*meillä on vakituinen KiVa-tiimi, jossa neljä opettajaa*”), selvittämislomakkeisiin (”*käytämme KiVa-lomakkeita aina, kun käydään läpi kiusaamistapauksia*”) tai jopa kertomalla selvitettyjen kiusaamistapausten määrä (”*Olemme selvittäneet hyvin tuloksin tämän syksyn aikana kolme casea*”).

Muita toimenpiteitä mainittiin harvemmin sähköpostikyselyn vastauksissa. Joissain perusteellisessa vastauksissa tuotiin esille, että KiVa-peli tai KiVa Street ovat koulussa käytössä. Myös välituntivalvojen liivit, julisteet sekä vanhemmille tiedottamisen rehtorit mainitsivat satunnaisesti.

Useissa vastauksissa mainittiin lisäksi selkeästi, että ohjelmaa on sovellettu oman koulun tarpeisiin sopivaksi (yli viidesosa vastauksista) tai todettiin, että käyttö on vähäistä (vajaa 10% vastauksista). Osa *soveltajista* vaikutti hyvinkin aktiivisilta KiVa-toiminnan suhteen. Muutamassa vastauksessa kuvailtiin hyvinkin tarkasti erilaisia toimenpiteitä, joita oli ehkä muokattu jossain määrin oman koulun toimintamalleihin sopivaksi. Toisessa ääripäässä käyttö oli hyvin vähäistä. Tähän rehtorit viittasivat esimerkiksi kuvaamalla KiVa-ohjelman

toimipiteitä toteutettavan ”vähäisessä määrin”, ”harvakseltaan”, ”tarvittaessa” tai ”jonkin verran”.

Soveltajien joukossa oli myös kouluja, joissa käytettiin yksinomaan oppituntimateriaalia tai joissa oli otettu vain kohdennetut toimenpiteet käyttöön. Eräässä vastauksessa esimerkiksi todettiin, että vanhemmilta tulleen palautteen perusteella koulu oli kohdennettujen toimenpiteiden suhteen palanneet edeltävään omaan malliinsa kiusaamistapausten selvittämisessä.

Soveltamisen takana usein pieni koulu

Soveltamisen tai vähäisen käytön syyksi mainittiin kaikkein tyypillisimmin *pieni koulu* (yli 10% vastauksista). Vastaaja saattoi todeta, että pienen henkilökuntamäärän takia alkuperäistä mallia ei voida käyttää. Usein KiVa-ohjelma sellaisenaan oli koettu liian raskaaksi tai byrokraattiseksi pienen koulun tarpeisiin. Tyypillisesti näissä vastauksissa viitattiin kohdennettuihin toimenpiteisiin. Pienissä kouluissa selvittämiskeskusteluprosessi oli tämän vuoksi usein kevennetty tai hoidettiin luokanopettajan toimesta. Esimerkiksi yhden pienen alakoulun KiVa-vastuuhenkilö kuvasi kiusaamistapausten selvittämistä seuraavasti:

”Kiva Koulun kaavaketta myös käytetään. Nimettyjä sovittelijaopettajia ei kuitenkaan ole, koska emme ole nähneet sitä tarpeelliseksi. Olemme pieni koulu ja usein kiusaamiset selvitetään oman open kanssa. Tarvittaessa opettaja pyytää mukaan myös toista opettajaa.”

Monessa vastauksessa myös todettiin, että kohdennetuille toimenpiteille ei ole ollut tarvetta, koska vakavia kiusaamistapauksia ei ole ollut. Yleensä näiden toteamuksen takana oli viittaus koulun kokoon, joskaan ei kaikissa tapauksissa.

KiVa-oppituntien suhteen osa vastaajista koki, että yhdysluokat on jätetty huomioimatta KiVa-materiaaleissa. Suurin osa yhdysluokkia sisältävistä kouluista oli kuitenkin onnistunut luomaan omat käytänteensä oppituntien pitämiseen esimerkiksi niin, että oppitunteja pidetään joka toinen tai joka kolmas vuosi. Yhdessä vastauksessa tuli esille oppituntimateriaalien käyttö koko koulun kanssa yhdessä, koska oppilaita oli niin vähän.

Erityiskouluilta tulevissa vastauksessa kommentoitiin tyypillisesti, että ohjelma ei ole kovin laajalti käytössä tai sitä oli sovellettu erityisoppilaiden tarpeisiin sopivaksi. Yhdessä vastauksessa esitettiin, että ”*perinteistä kiusaamista on koulullamme aika vähän ja jos sitä on, siihen päästään yleensä nopeasti kiinni ja selvittämään keskustellen*”. Samainen rehtori kuitenkin totesi materiaalien olevan hyödyllisiä myös erityiskoulujen arjessa:

”Osa opettajista pitää Kiva-koulu-ohjelman mukaisia tunteja ohjelman mukana saadun materiaalin pohjalta. Kautta linjan opettajat kehuvat materiaaleja oikein hyviksi ja käyttökelpoisiksi KiVa-materiaaleista oli kuitenkin koettu olevan hyötyä myös erityiskoulujen arjessa.”

Kahdessa vastauksessa tuotiin esille toteutuksen haasteet yläkoulun puolella. Kummassakin vastauksessa viitattiin opettajien varmuuteen materiaalien kanssa:

”Eikä yläkoulun opettajat ole ihan sinut materiaalinkaan kanssa.”

”Jotkut koulumme opettajista vierastivat ohjelmaa ja ehkä pelkäsivät pitää KiVa KOulu tunteja.”

Sähköisten materiaalien käyttöä vierastetaan

Joissain vastauksissa todettiin, että Internetissä olevaa materiaali ei käytetä tai käytetään satunnaisesti. Usein syynä oli tietokoneiden puute. Jonkin verran tuli myös esille kritiikkiä kohdistuen salasanakäytäntöihin. Tieto salasanojen yksinkertaistumisesta (syksystä 2013 alkaen) ei ole ehkä vielä saavuttanut kaikkia kouluja. Joissain kouluissa virtuaalisia oppimateriaaleja ei ole koettu tarpeellisiksi, esimerkiksi eräs alakoulun rehtori totesi, että *”[t]ietokonepuolen pelejä emme ole kokeneet hyödyllisiksi, mutta tuntimateriaali on hyvä!”*

Tietotekniset puutteet olivat niin ikään syynä siihen, että tilannekartoitukseen ei oltu vastattu, mutta myös kyselyn sisältöön kiinnitettiin huomiota. Joissain kouluissa kyselyt koettiin työläiksi ja vaikeasti ymmärrettäviksi varsinkin pienten oppilaiden osalta, kuten eräs alakoulun rehtori kirjoitti:

”kysymykset olivat aivan liian vaikeita ja outoja lasten ikätasoon nähden - joten käytännössä opettajan oli oltava mukana ja avustettava heitä ymmärtämään mitä kysytään ja miten siihen vastataan.”

Muutamit kokivat kyselyt tarpeettomiksi. Erityisesti joissain pienissä kouluissa koettiin, että kiusaamistapaukset havaitaan muutenkin helposti ja että pienten luokkien kohdalla tulokset myös vääristyvät kohtuuttomasti. Yksi vastaaja kommentoi myös, että kysely ei sovellu yhdysluokkien tilanteen seuraamiseen.

Kyselyn ajankohtaa myös arvosteltiin muutamassa vastauksessa kevääseen liittyvien kiireiden takia. Osa vastaajista myös kertoi, että heillä on omat kyselynsä tai sitten koulusta osallistutaan johonkin toiseen hyvinvointikyselyyn. Muutamassa vastauksessa kuitenkin tuli esille aikomus vastata kyselyyn seuraavana vuotena. Toisinaan rehtori ei tiennyt, miksi kyselyyn ei oltu vastattu tai sitten vastaaminen oli jäänyt väliin jonkin akuutin syyn takia.

Resurssien puute ja henkilökunnan tiheä vaihtuvuus heikentävät mahdollisuuksia ylläpitää laadukasta KiVa-ohjelman toteutusta

Henkilökunnan vaihtuminen (äitiyslomat, eläkkeelle jäännit, lomautukset jne.) ja muu resurssien väheneminen tuotiin esille ongelmallisena ohjelman ylläpidon kannalta (noin 7% vastauksia; yleensä ohjelman soveltamisen tai vähäisen käytön syynä). Eräs rehtori totesi, että *”KiVa yrittää olla käytössä koulussamme”* viitatessaan näihin haasteisiin. Toisinaan

myös materiaalien ja osaamisen katoaminen esimerkiksi opettajien vaihtumisen takia tuotiin vastauksissa esille, eikä taloudellisia resursseja uusien tilaamiseen välttämättä ollut.

Osa mainitsi myös muiden resurssien vähenemisen, kuten opetustuntien leikkaamisen säästösyistä, ongelmallisena KiVa-ohjelman ylläpidon suhteen – myös KiVa-tunteja oli jouduttu vähentämään. Henkilökunnan motivoiminen KiVa-ohjelmaan koettiin myös hankalaksi johtuen kiireestä ja opettajien suuresta työmäärästä, kuten osoittaa tämä rehtorin kommentti: ”*opettajia työllistetään nykyään todella paljon asioilla, jotka eivät ole läheskään niin tärkeitä kuin esim. tämä KiVa Koulu hanke*”.

Haasteista huolimatta monella koululla KiVa-ohjelmaa pyrittiin toteuttamaan jollakin tavalla. Joissain vastauksissa tuotiin selvästi esille toive tai aikomus saada KiVa-ohjelma paremmin käyttöön, kuten erään alakoulun koulun rehtori totesi: ”*Alamme käyttää KiVa Koulu ohjelmaa koko muodossaan sitten, kun meillä on siihen riittävästi koululla henkilökuntaa.*”

Rehtorin merkitys KiVa-ohjelman koordinoinnissa oleellinen

Monissa vastauksissa todettiin, että ohjelman käyttö riippuu luokanopettajasta – koko koulun tason koordinointi puuttuu. KiVa-toiminnan suhteen ongelmana oli tyypillisesti myös ajan tai henkilöiden löytäminen. Ajan löytämisen ongelma tuotiin esille sekä KiVa-oppituntien tai -teemojen pitämisen yhteydessä että kiusaamistapausten selvittämisen suhteen.

Koulutason koordinointi ja rehtorin merkitys KiVa-ohjelman ylläpidossa tuotiin joissain vastauksissa esille. Esimerkiksi KiVa-toiminta oli vähentynyt, koska rehtori ei ollut selkeästi edellyttänyt oppitunteja pitoa tai määrännyt ketään KiVa-tiimiin. Eräs rehtori totesikin, että ”*ohjelma vaatii kyllä rehtorin vankan käden ohjauksen jotta sitä käytetään.*”

Muutamissa vastausviesteissä rehtorit kertoivat kuitenkin edellyttävänsä KiVa-materiaalien käyttöä oppitunneilla ja kuvailivat, miten toimintaa koordinoidaan ja seurataan koulun sisällä. Esimerkiksi rehtori on saattanut velvoittaa opettajia pitämään tietyn määrän oppitunteja. Toisinaan KiVa-tunneille on vastaajien mukaan merkitty oma paikkansa lukujärjestyksessä tai ne pidetään tiettyyn aikaan ja tietystä teemasta joka kuukausi. Yksi rehtori mainitsi maksavansa jonkinlaisen korvauksen KiVa-tiimille.

KiVa kouluissa myös muita ohjelmia käytössä

Osa käyttäjistä kertoi muiden sosioemotionaalisiin taitoihin liittyvien ohjelmien olevan käytössä KiVa-ohjelman rinnalla tai vaihtelun vuoksi. Joissain tapauksissa muita ohjelmia käytettiin niille vuosiluokille, joihin KiVa-ohjelma ei kohdistunut. Muutama koulu oli myös päätenyt KiVa-ohjelmaan vain tietyille ikäryhmälle, esimerkiksi vain alkuopetukseen. KiVa-ohjelmaa saatettiin myös käyttää kiusaamistapausten selvittämisen yhteydessä, vaikka muutoin oli päädytty käyttämään jotain toista ohjelmaa.

Lisäkoulutukselle on tarvetta

Vastauksissa nostettiin esille tarve tai toive KiVa-ohjelmaan liittyvälle koulutukselle. Taustalla oli usein juuri henkilöstön vaihtuminen ja uudet opettajat. Myös opettajakunnan motivoinnin suhteen kaivattiin koulutustilaisuuksia. Virtuaalikoulutus mainittiin vain yhdessä vastauksessa. Vastaaaja kuitenkin totesi että ”*[k]ivempaa olisi päästä koulutustilaisuuteen.*”

Koulut ovat hyötyneet KiVa-ohjelmasta

Sähköpostikyselyyn vastaajien kommenteissa tuli esille myös tekijöitä, jotka haastavat koulun sisällä KiVa-ohjelman ylläpitoa ja jonkin verran myös kehitystoiveita ja ehdotuksia. Kaiken kaikkiaan sähköpostien sävy oli kuitenkin myönteinen ja useissa vastauksissa kiitettiin KiVa-ohjelman olemassaolosta. Moneen kouluun ohjelma soveltuu hyvin, kuten seuraavista kommenteista käy ilmi:

”Meidän kouluun ohjelma sopii hyvin ja sitä on helppo soveltaa eri oppiaineisiin.”

”kiusaamistilanteet ovat vähentyneet kiva koulu –ohjelman aikana.”

”Olemme tyytyväisiä tähän ohjelmaan.”

OSA IV: Miksi koulu ei ole KiVa koulu?

KiVa-ohjelman ulkopuoliset koulut

KiVa-ohjelman ulkopuolella on rekisteröitymättömiä kouluja arviolta 350. Näiden koulujen joukosta valitsimme satunnaisesti kouluja, joiden rehtoreita haastattelimme puhelimitse selvittääksemme syitä ulkopuolle jättäytymiselle. Puhelinhaastatteluilla saavutettiin 10 alakoulun, 10 yläkoulun ja 4 yhtenäiskoulun rehtoria.

Kaikki haastateltavat rehtorit olivat tietoisia KiVa Koulu -ohjelmasta. Suurimmalla osalla rehtoreista mielikuva KiVa-ohjelmasta oli hyvin positiivinen. Moni heistä kuvasi ohjelmaa myönteisesti kirjoittamalla esimerkiksi, että se on ”*positiivinen*”, ”*toimiva*”, ”*hyvä ajatus, vaatii duunia*”, ”*arvostava*”, ”*loistava*”, ”*hyvä*”, ”*täydellinen*”. Alakoulujen rehtoreista noin puolet ja yläkoulujen osalta yksi rehtori kertoi mielikuvansa ohjelmasta olevan neutraali. Lisäksi yhdellä yhtenäiskoulun rehtorilla ei ollut selkeää mielikuvaa ohjelmasta.

Haastateltavat ylä- ja yhtenäiskoulujen rehtorit olivat hieman alakoulun rehtoreita useammin selvillä ohjelman sisällöistä. Tarkempaa tietoa ohjelman sisällöistä oli noin puolella alakoulun ja 75% ylä- tai yhtenäiskoulun rehtoreista. Puolet alakoulun ja 85% ylä- tai yhtenäiskoulun rehtoreista oli tietoisia KiVa-ohjelmaan liittyvästä vaikuttavuustutkimuksesta. Tietoa ohjelmasta rehtorit olivat saaneet monelta taholta, kuten esimerkiksi kollegoilta, muiden koulujen opettajilta, tiedotusvälineistä, postitse, kunnalta ja messuilta. Yhdessä koulussa oli poliisi suositellut ohjelman käyttöönottoa. Eräs rehtori totesi, että tietoa on saatu ”*joka paikasta*” ja toinen kuvasi sitä tulleen ”*vaikka mistä*”.

Kunnilla vaikuttaa olevan erilaisia linjauksia sen suhteen, millaisia kiusaamisen vastaisia toimia he suosittelevat kouluille tai millaisia toimintamalleja he kouluilta edellyttävät. Alakoulujen rehtorien mukaan painetta rekisteröitymiseen ei ole kunnan taholta tullut. Kolmessa kunnassa KiVa-ohjelman käyttöönottoon oli kuitenkin kannustettu. Ylä- ja yhtenäiskoulujen kohdalla oli hieman useammin koettu jonkinlaista painetta rekisteröitymiseen kunnan taholta (viisi rehtoria neljästä eri kunnasta) ja lisäksi kolme rehtoria totesi, että KiVa-ohjelmaa on suositeltu kunnan linjauksessa.

Vain kahdella koululla ei rehtorin mukaan ole keskusteltu KiVa Koulu -ohjelman käyttöönotosta. Muutamassa koulussa keskustelua käytiin KiVa-ohjelman alkuvaiheiden aikana, toisissa kouluissa keskustelu on nostettu esiin vuosittain.

Pääasiallinen syy olla ottamatta ohjelmaa käyttöön oli koulussa vallitseva oma toimiva käytäntö. Kahden alakoulun ja viiden ylä- tai yhtenäiskoulun rehtorit mainitsivat muita käytössä olevia ohjelmia. Tällaisia ohjelmia olivat esimerkiksi Verso, Hyve, ”seuraamuskuulttuuri”, Vastuun portaat, Askeleet, Friends, Lion’s Quest ja Arvokas. Lisäksi kahdessa alakoulussa ohjelmaa ei oltu otettu käyttöön monen projektin päällekkäisyyden vuoksi. Yksi yläkoulun rehtori totesi itse haluavansa KiVa-ohjelman käyttöön, mutta opettajakunta hänen mukaansa vastustaa ajatusta.

Taloudelliset syyt olla käyttämättä KiVa-ohjelmaa nousivat esiin rehtoreiden vastauksissa harvoin. Kysyttäessä vain yksi alakoulun rehtori totesi sen olevan osasyynä sille, ettei koulussa käytetä KiVa-ohjelmaa. Kiire tuli esille viidessä haastattelussa, mutta tyypillisesti toissijaisena syynä. Kahdessa koulussa oppilaiden taustaan liittyvinä tekijöinä mainittiin maahanmuuttajien määrä. Yhden koulun kohdalla homeongelmat nousivat esille.

Yksi rehtori totesi, että toisessa hänen johtamassaan koulussa KiVa-ohjelma on käytössä. Pienemmän koulun kohdalla ohjelmaa ei oltu otettu käyttöön. Kaksi rehtoria myös totesivat, että KiVa Koulu -ohjelman periaatteet ovat kyllä koululla käytössä, vaikka materiaaleja ei ole. Haastattelujen aikana yksi alakoulu päätyi rekisteröitymään ja yksi yhtenäiskoulun rehtori pyysi rekisteröitymisohjeita. Näissä kouluissa oli siis aikomus rekisteröityä, mutta siihen ei oltu vielä tartuttu.

Rekisteristä poistuneet koulut

Kouluilta, jotka ovat poistuneet rekisteristä omasta pyynnöstään (14 koulua), pyydettiin kommentteja sähköpostitse käytön lopettamisen syistä. Näitä syitä olivat a) erityisoppilaiden kanssa työskentelyn haasteet, b) ylläpidon vaikeus pienessä koulussa, c) muun henkilökunnan motiivointi ja d) halu kokeilla muita ohjelmia. Kaikkia syitä mainittiin yhtä usein.

Rekisteröityneet ei-käyttäjät

Sähköpostikyselyn perusteella osa rekisteröityneistä kouluista ei aktiivisesti käytä KiVa-ohjelmaa (20% vastauksista, 65 koulua). Suurin osa näistä vastaajista (95%) kommentoi jollain tavalla, miksi KiVa-ohjelma ei ole koulussa käytössä. Pääasiallisesti vastauksista tuli esille omavaraisuus, *“pärjäämme hyvin ’omillamme”*. Omanlaisen mallin rakentaneet koulut olivat suurin ryhmä (18 kommenttia) ja jotkut ilmoittivat jonkin muun ohjelman olevan aktiivisessa käytössä (7 kommenttia).

Koulun koko nousi esille monessa vastauksessa (21 vastaajaa) pääsyyinä tai osasyynä ohjelman sopimattomuudelle tai toisinaan vain mainittuna vastauksen yhteydessä. Usein KiVa-ohjelma koettiin liian raskaaksi tai byrokraattiseksi näissä pienissä kouluissa (10 vastaajaa) tai sitten kiusaamisen vähäisyyden vuoksi koulussa ei koettu tarvetta ohjelmalle (5 vastaajaa). Vain yhden koulun vastauksessa syyksi ohjelmasta luopumiselle esitettiin koulun suuri koko. Seuraavat otteet havainnollistavat kommentteja koulun koon suhteen:

”Olemme pieni 26 oppilaan koulu ja meillä ei ole ollut tarvetta siihen.”

”Kolmiopettajaisella koulullamme olemme todenneet, ettei ainakaan kiva-menetelmä sellaisenaan toimi (kiva-tiimi –ajattelu).”

”[...]kiusaamisen selvittely ohjelman mukaisesti on koettu kovin hankalaksi isossa koulussa.”

Koulun henkilökunnan tiheä vaihtuminen oli myös tärkeä rehtoreiden mainitsema syy, miksi KiVa-ohjelmaa ei ole koulussa käytetty (12 vastaajaa). Tyypillisesti tämä tuli esiin pienten

koulujen yhteydessä. Näissä tapauksissa osaaminen ja innostus sekä joissain tapauksissa myös materiaalit olivat kadonneet, kuten seuraavista kommentteista näkyy:

“Minusta ohjelma on hyvä ja toimiva, mutta yhteyshenkilömme oli pitkiä jaksoja poissa, eikä innostunutta varahenkilöä löytynyt ja niin homma ‘kuivui’.”

“viime aikoina Kiva koulu ei ilmeisesti ole ollut aktiivisesti käytössä, koska pienen koulun opettajakunta on vaihtunut jatkuvasti ja materiaali on kadonnut jonnekin matkan varrella.”

Muutama rehtori kertoi myös fyysisen ympäristön tuomat ongelmat (sisäilmaongelmat) haasteeksi KiVa-ohjelman käytölle (2 kommenttia). Näissä vastauksissa kyse oli ohjelman luopumisesta pakon edessä.

Ohjelman soveltuvuutta pohdittiin myös oppilasaineksen kannalta. Kaksi vastaajaa toi esille ohjelman soveltumattomuuden erityisoppilaille ja kahden yläkoulun rehtorin kokemuksesta ohjelma ei sopinut yläkoulun oppilaille:

“Koulumme on sairaalakoulu ja oppilaat vaihtuvat jatkuvasti. Olemme kokeneet ettei KiVa-koulu siksi sovellu meille.”

“Yläkoulun materiaali ei kaikilta osin ollut oppilaidemme mielestä kiinnostava.”

Lisäksi kahdessa vastauksessa mainittiin vanhempien kanssa työskentely haastavaksi. Yhdessä palautteessa vanhemmat olivat vastustaneet KiVa-tiimin toimintamallia niin paljon, että siitä oli lopulta luovuttu. Toisessa palautteessa ongelmaksi taas oli muodostunut kiusaajan vanhempien vaatimus siitä, että tapaus voidaan vain ja ainoastaan käsitellä tiimissä. Tässä tapauksessa koulu luopui KiVa-menetelmästä, koska se esti muiden työkalujen käytön. Nämä tapaukset tuovat esille sen, miten tärkeää on tehdä yhteistyötä kotien suuntaan myös KiVa-ohjelman suhteen.

Monet vastaukset, joissa ensisijaisesti ilmaistiin, että KiVa-ohjelma ei ole käytössä, sisälsivät kuitenkin kommentteja KiVa-ohjelman soveltamisesta (17 vastausta). Ohjelma on saattanut olla apuna oman kiusaamisen vastaisen mallin rakentamisessa tai siitä on poimittu joitain käytänteitä. Muutamasta vastauksesta kävi myös ilmi, että materiaalit olivat jossain määrin käytössä edelleen. Seuraavat vastaukset kuvaavat, miten KiVa-ohjelma on ollut käytössä tai on edelleen osittain koulun käytössä:

“Joitakin sen menetelmiä käytämme silti edelleen. Esimerkiksi kiusaamistilanteista aiheutuissa keskusteluissa käytämme Kiva-menetelmiä edelleen. Samoin teemme joitakin Kiva-ohjelmassa mukana olleita harjoituksia oppilaiden kanssa.”

“Saimme jonkin verran ideoita KiVa-koulu –ohjelmasta, mutta olemme nyt tehneet suunnitelmista omannäköisemme.”

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET KIVA KOULU – OHJELMAN KÄYTÖSTÄ SUOMESSA

KiVa-ohjelma aktiivisessa käytössä ainakin 1900 koulussa

Lähes 90% suomalaisista aktiivisesti toimivista kouluista on rekisteröitynyt KiVa Koulu® -ohjelman käyttäjäksi (2 397 koulua). Heikoin edustus näkyi Itä-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Lapin aluehallintovirastojen alla. Kaikki koulutyypit ovat hyvin edustettuina KiVa Koulu -ohjelmassa. Poikkeuksena olivat erityiskoulut, joista vain puolet on rekisteröitynyt KiVa kouluksi.

Rekisteröityneistä kouluista suurin osa (92%) on vastannut KiVa Koulu -ohjelmaan kuuluvaan tilannekartoituskyselyyn vuosien 2009 ja 2013 välillä. Suuri osa kouluista on vastannut lähes vuosittain (57% *sinnikkäitä* vastaajia). Vastaamisaktiivisuus on kuitenkin monissa kouluissa hiipunut (23% *hiipuneita* vastaajia) ja pieni osa ei ole koskaan vastannut kyselyihin (8% *haamuja*).

Vastaamisaktiivisuudessa tuli esille eroja riippuen siitä, missä päin Suomea koulu sijaitsee. Huomionarvoista on, että Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Lapin aluehallintovirastojen alla vastaamisaktiivisuus on heikompaa, ja että näillä alueilla oli myös vähiten rekisteröityneitä kouluja suhteutettuna Suomen koulujen määrään. Myös koulun tyyppi ja oppilasmäärä näyttivät olevan yhteydessä tilannekartoitukseen vastaamiseen. Alakoulujen osalta erityisesti pienet koulut ovat jättäneet vastaamatta tai vastaaminen on hiipunut vuosien aikana.

Tilannekartoitukseen vastaamatta jättäminen ei kuitenkaan aina ole merkki käytön lopettamisesta. Sähköpostikysely lähetettiin koulun rehtorille, jos vastaaminen oli jäänyt ainakin kahden viime vuoden aikana väliin (*haamut* ja *hiipuneet*). Yli puoleen kyselyistä tuli vastaus ja vastaajista yli 83% ilmoitti käyttävänsä edelleen ohjelmaa, aktiivisesti tai soveltaen.

Kaiken kaikkiaan tilannekartoitukseen vastaamisen sekä sähköpostikyselyn avointen vastausten perusteella voidaan päätellä, että KiVa-ohjelma on ainakin jossain määrin ollut käytössä kahden viime vuoden aikana noin 1900 koulussa.

Mikä on riittävää KiVa koulu toimintaa?

Tilannekartoituksen vastausten perusteella oppimateriaalien (esim. KiVa-oppitunnit ja -pelit) käyttö on laskenut vuosittain. Käytön hiipuminen näkyi myös lukuvuoden sisällä oppituntien toteuttamisen suhteen. Koulujen aktiivisuus kiusaamistapausten selvittämisessä ei kuitenkaan ole laskenut vuosittain. Samoin monet suunnitteluun ja koordinointiin liittyvät asiat näyttävät pysyneen melko samoina eri vuosina.

KiVa-ohjelmaa sovelletaan usein. Mukauttaminen koulun toimintakulttuuriin sopivaksi on luonnollista ja tarpeellistakin. Toisaalta tutkimusevidenssiä erilaisten sovellusten tehokkuudesta ei toistaiseksi ole. Onko KiVa Koulu -ohjelma tehokas, jos käytetään vain ennaltaehkäisevää oppituntimateriaalia tai ainoastaan selvittämiskeskusteluja? Onko KiVa-

pelii välttämätön osa ohjelmaa? Voidaanko yhden vuoden KiVa-oppitunnit jakaa kahdelle vuodelle? Tarvitseeko pienissä kouluissa noudattaa selvittämiskeskustelumenetelmää kaikkine vaiheineen? Tulevaisuudessa olisikin tärkeää selvittää, kuinka hyvin KiVa Koulu -ohjelma tehoaa, kun ohjelmasta käytetään vain osia tai kun ohjelmaa sovelletaan eri tavoilla.

Voiko KiVa koulu käyttää muita ohjelmia?

Pääasiallinen syy sille, että KiVa-ohjelmaan ei oltu rekisteröidyttä, oli jo olemassa olevat omat hyvät käytänteet tai käytössä oleva jokin muu ohjelma. Myös rekisteröityneet ei-käyttäjät toivat jossain tapauksissa esille halun kokeilla jotain muuta. Toisaalta monissa KiVa kouluissa on muitakin ohjelmia käytössä KiVa-ohjelman rinnalla.

Tärkeää on pohtia koko koulun tasolla sitä, mitä ohjelmia halutaan käyttää mihinkin tarkoitukseen. Suomen laki edellyttää kouluilta suunnitelmaa kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi (Perusopetuslaki 29§). KiVa Koulu -ohjelma pyrkii antamaan välineet nimenomaan kiusaamisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Jos koululla on käytössä jokin muu ohjelma, on syytä selvittää, onko kyseinen ohjelma riittävä kiusaamisenvastaiseen työhön. Esimerkiksi paljon käytössä oleva Vertaissovittelu ei ole tarkoitettu pidempään jatkuvan kiusaamisen ratkaisukeinoksi (Gellin, 2011). Ttofi ja Farrington (2011) tutkivat meta-analyysillä kiusaamisen vastaisten ohjelmien tehokkuutta. Tutkimuksen mukaan koko koulun kattavat kiusaamisenvastaiset ohjelmat ovat yleensä tehokkaita, mutta yksi ohjelmien elementti lisäsi kiusaamista: oppilaiden osallistuminen aktiivisesti kiusaamistapausten selvittämiseen. Vaikka sovittelumenetelmät ovat tärkeä osa koulun yhteisöllisen kulttuurin rakentamisessa ja mahdollisesti kiusaamisen ennaltaehkäisyssä, kiusaamistapausten ratkomiseen ne eivät välttämättä sovellu.

KiVa Koulu -ohjelmaan on sisäänrakennettu monia ryhmäytymiseen ja tunnetaitoihin liittyviä osia. Myös vaikuttavuustutkimuksen perusteella KiVa-ohjelmalla on myönteisiä vaikutuksia myös kouluhyvinvointiin ja koulumotivaatioon (Salmivalli, Garandean & Veenstra, 2012). Toisaalta KiVa-ohjelma ei kata kaikki mahdollisia sosioemotionaalisiin taitoihin liittyviä asioita, joita koulutyössä ja yhteiskunnassa tarvitaan. Jotkut kouluista ovatkin kokeneet tarpeelliseksi ottaa muita ohjelmia käyttöön, esimerkiksi niille vuosiluokille, joihin KiVa-ohjelman oppimateriaali ei kohdistu.

KiVa osaksi koulun toimintakulttuuria

Monilla kouluilla, joilla KiVa-ohjelman käyttö vähentynyt, ohjelma on kuitenkin ollut apuna omien kiusaamisen vastaisten käytänteiden kehittämisessä. Nämä koulut saattavat hyvin olla vaiheessa, jossa kiusaamisen vastainen työ on pysyvä osa koulun toimintakulttuuria.

Haasteiksi KiVa-ohjelman ylläpidolle koettiin henkilökunnan motivoimisen vaikeus, koulutason koordinoimisen puuttuminen, henkilökunnan vaihtuminen, resurssien puute (tilaongelmat, tuntimäärien vähentäminen jne.) ja muut organisaatiomuutokset, jotka kuormittivat koulun henkilökuntaa.

Ahtolan ym. (2013) tutkimuksessa tuli esille rehtorin tuen tärkeys KiVa-ohjelman toteuttamisessa. Vastaava ilmiö tuli esille tämän selvityksen aikana joidenkin rehtorien kommenteissa – jos opettajia ei velvoitettu pitämään oppitunteja, ohjelman käyttö jäi hataraksi. Rehtorilta tuleva velvoite voi olla hyvinkin tärkeä tekijä ohjelman käytössä. Joissain tapauksissa rehtori myös palkitsee esimerkiksi KiVa-tiimiä osallistumisesta selvittämiskeskusteluihin. Koulujen sisällä onkin tärkeä jakaa tehtävät niin, että yksittäiset opettajat eivät ylikuormitu ja että motivaatio säilyy.

Kuntatasolla olisi niin ikään tärkeä miettiä, miten tukea kouluja pitkäjänteisessä kiusaamisenvastaisessa työssä. Resurssien väheneminen voi näkyä suurina ongelmina pitkän aikavälin seurannassa. Taloudellisia menetyksiä on hyvin vaikea arvioida, mutta jo lyhyellä aikavälillä resurssien puute vähentää motivaatiota käyttää ohjelmaa. Käytön taso voi luonnollisesti johtaa siihen, että positiivisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ei saada aikaiseksi.

Lisäkoulutusta tarvitaan

Vuosien 2009–2011 välillä rekisteröityneet koulut saivat koulutusta maksutta. Tosin koulutukseen pystyttiin kutsumaan vain osa koulun henkilökunnasta. Ajoittain sähköpostikyselyn vastauksissa nousi esille koulutuksen tarve. Tilannekartoituksen vastausten perusteella varsinkin ylä- ja yhtenäiskoulujen kohdalla lisäkoulutusta kaivattiin oppituntiharjoitusten vetämiseen. Jossain määrin myös KiVa-tiimiläiset kokivat tarvetta saada koulutusta kiusaamistapausten selvittämiseen.

KiVa Koulu -ohjelmasta pyrittiin rakentamaan suunnitteluvaiheessa helppokäyttöinen. Kaikilla opettajilla ei kuitenkaan ole varmuutta oppituntien, erityisesti toiminnallisten harjoitusten ohjaamiseen. Esimerkiksi osalla yläkoulun aineopettajista voi olla vähemmän kokemusta vastaavan tyyppisten harjoitusten ohjaamisesta. On myös selvää, että selvittämiskeskustelumenetelmä vaatii perehtymistä. Erityisesti näihin ohjelman osiin olisi tärkeä tarjota kouluttautumismahdollisuuksia tulevaisuudessa. Ohjelman koordinointiin ja ylläpitoon koulun tasolla olisi myös syytä kiinnittää huomiota. Esimerkiksi kohdistetut koulutukset rehtoreille ja koulun KiVa-vastuuhenkilöille voisivat olla hyödyllisiä ohjelman sisäänajon ja ylläpidon kannalta.

KiVa Koulu -ohjelman päivittäminen

Joitain ohjelmaan liittyviä kehittämistoiveita nousi esille selvityksen aikana. Tilannekartoituskysely sai osakseen eniten kommentteja. Kysely koetaan liian raskaaksi toteuttaa vuosittain ja siitä saatu palaute ei hyödyttänyt kaikkia kouluja. On tärkeää, että kyselyä kehitetään paremmin vastaamaan koulujen tarpeita.

Yläkoulujen materiaalit saivat osakseen muutamia kommentteja. Jotkut harjoitteet koettiin liian lapsellisiksi kyseiselle ikätasolle. Tärkeää olisi vuosien käyttökokemuksen perusteella muokata ja kehittää oppituntimateriaalia.

Pienten (ala)koulujen kohdalla selvittämiskeskustelumenetelmä koettiin toisinaan liian raskaaksi ja haastavaksi käyttää. Onkin tärkeä kysymys, voidaanko menetelmää kehittää esimerkiksi keventämällä sitä niin, että sen tehokkuus ei kuitenkaan laske.

Tärkeää olisi myös selvittää lisämateriaalin tai -koulutuksen tarve esimerkiksi erityiskouluissa tai kouluissa, joissa on paljon maahanmuuttajia. Puolet erityiskouluista oli jättäytynyt KiVa-ohjelman ulkopuolelle. Monet KiVa-ohjelmaa käyttävät erityiskoulut totesivat soveltavansa sitä. Ohjelmaa voidaan siis hyödyntää myös erityiskouluissa, mutta ei kaikilta osin. Olisikin hyödyllistä kerätä tietoa siitä, miten KiVa-ohjelmaa käytetään näissä kouluissa.

Kaiken kaikkiaan on oleellista ylläpitää koulujen henkilökunnan mielenkiintoa ohjelmaa kohtaan kehittämällä sitä edelleen ja uudistamalla materiaalia. Erilaiset koulutuspäivät säännöllisin väliajoin ja mahdollisuus jakaa kokemuksia kollegoiden kanssa olisivat tärkeä tekijä ohjelman ylläpidon kannalta.

KiVa Koulu -ohjelmaan suhtaudutaan positiivisesti

Syyt kokonaan KiVa-ohjelman ulkopuolelle jättäytymiselle ovat moninaiset. Puhelinhaastattelujen perusteella pääasiallinen syy on oma hyväksi koettu malli kiusaamisen vastaiseen työhön. Kouluissa ollaan kuitenkin tietoisia KiVa-ohjelmasta ja siihen suhtaudutaan yleensä myönteisesti.

KiVa Koulu -ohjelma on edelleen laajalti käytössä suomalaisissa kouluissa ja näin ollen luoraamit ja perustan kiusaamisen vastaiselle työlle valtaosassa kouluja. Myös monet koulut, jotka eivät aktiivisesti ohjelmaa enää käytä, ovat saaneet KiVa-ohjelmasta apuvälineitä kiusaamisen vastaiseen työhön.

Tämän selvitystutkimuksen aikana tuli esille koulujen tyytyväisyys siihen, että KiVa-ohjelma on olemassa. Jatkossa on tärkeää pitää KiVa-ohjelma ajan tasalla niin, että se vastaa erilaisten koulujen tarpeisiin muuttuvassa yhteiskunnassa. Vastaavaa koko maan kattavaa yhteistä käytäntöä ei maailmanlaajuisesti ole. Yhteiset, tutkimustietoon perustuvat käytänteet varmistavat sen, että koulujen kiusaamisen vastaisen työ pysyy laadukkaana.

MENETELMÄT

Tutkimuksen osallistujat

Tutkimuksen kohteena olivat toisaalta kaikki KiVa kouluksi rekisteröityneet koulut ja toisaalta koulut, jotka ovat jääneet KiVa Koulu -ohjelman ulkopuolelle tai lopettaneet ohjelman käytön.

Kaikkien KiVa Koulu -ohjelmaan rekisteröityneiden koulujen tiedot löytyvät KiVa Koulu -tietokannasta. Tietokantaan on merkitty koulun rekisteröitymisvuosi, joitain tietoja koulusta kuten koulun tyyppi ja koko sekä osoite- ja yhteystiedot. Tiedot perustuvat koulujen ilmoitukseen rekisteröitymisen yhteydessä. Koulut voivat myös omatoimisesti päivittää tietojaan vuosittain.

Selvittääkseni KiVa-tietokannassa olevien koulujen suhteellista osuutta Suomessa sekä päivittääkseni tietoja koulujen lakkautumisista käytin raportin laatimisessa apunamme Tilastokeskuksen raportteja ja taulukoita (SVT, 2012 ja 2013). Opetushallituksen WERA-tietokantaa käytin selvittääkseni erityiskoulujen määrän Suomessa (WERA – web-raportointipalvelu, 2011). OPH WERA-tietokantaa oli niin ikään alustana tietolähteenä kouluista, jotka eivät ole rekisteröityneet KiVa kouluksi.

Tilannekartoituskysely

KiVa kouluksi rekisteröityneet koulut ovat voineet vuosittain vastata tilannekartoituskyselyyn. Oppilaille suunnattu kysely on ollut käytössä kevästä 2009 ja henkilökunnalle suunnattu kysely kevästä 2010 lähtien. Tässä selvityksessä käytin oppilaskyselyä ainoastaan vastaamisaktiivisuuden indikaattorina. Sisällön suhteen keskityin henkilökuntakyselyihin. Henkilökuntakysely on kohdistettu alakoulun luokkien 1. ja 4. luokanopettajille (Liite 1) ja yläkoulun 7. luokan teemoja toteuttaneelle henkilölle (Liite 2). Lisäksi koulun KiVa-vastuuhenkilölle on oma kyselynsä (Liite 3). Tilannekartoituskyselyjen suhteen tarkastelin *vastaamisaktiivisuutta* sekä KiVa Koulu -ohjelman *ennaltaehkäisevien ja kohdennettujen toimenpiteiden käyttöä* kouluissa.

Vastaamisaktiivisuus

Vastaamisaktiivisuuden määrittelin sen mukaan onko koulu eri vuosina vastannut joko oppilaskyselyyn tai jompaankumpaan henkilökuntakyselyistä. Pyrin luokittelemaan koulut vastaamisaktiivisuuden mukaan *sinnikkäisiin* (systemaattisesti vastanneet lähes vuosittain), *heränneisiin* (aloittaneet vastaamisen vasta 2012), *hiipuneisiin* (vastanneet ennen vuotta 2012, mutta eivät enää 2012 tai 2013) sekä *haamuihin* (eivät koskaan vastanneet).

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Oppitunnit ja teemat 2010–2013. Kohdeluokkien 1., 4., ja 7. vastuupettajille suunnatuissa kyselyissä selvitettiin, miten aktiivisesti alakoulun KiVa-oppitunteja (Liite 1: sivu 4/11) ja yläkoulun KiVa-teemoja pidetään (Liite 2: sivu 4/13).

KiVa-pelit ja KiVa Street 2010–2013. Kohdeluokkien 1., 4., ja 7. vastuopettajille suunnatuissa kyselyissä kysyttiin, ovatko oppilaat pelanneet KiVa-peliä (Liite 1: sivu 6/11.) tai käyneet KiVa Streetillä (Liite 2: sivu 8/13).

Välituntivalvojen KiVa -huomioliivien käyttäminen 2011–2013. Koulun KiVa-toiminnasta vastaavalta henkilöltä kysyttiin huomioliivien käytöstä (Liite 3: sivu 10/22)

Yhteistyö vanhempien kanssa 2011–2013. Vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä kysyttiin koulun KiVa-vastuuhenkilöltä (Liite 3). Kyselyssä selvitettiin, miten vanhemmille on tiedotettu ohjelmasta (sivu 7/22) sekä onko koululla suunnitelma, kuinka vanhemmille tiedotetaan tiimin selvittämistä tapauksista (sivu 5/22).

Kohdennetut toimenpiteet

Kaikki kohdenneltuihin toimenpiteisiin liittyvät kysymykset kysyttiin koulun KiVa-vastaavalta (Liite 3).

Suunnitelma tapausten ohjaamisesta tiimille 2011–2013. Onko koululla laadittu suunnitelma, miten kiusaamistapaukset ohjataan KiVa-tiimille? (sivu 5/22).

Suunnitelma selvittämiskeskusteluiden pitämisestä 2011–2013. Onko koululla laadittu suunnitelma, milloin selvittämiskeskustelut pidetään? (sivu 5/22).

Seurantakeskustelujen järjestäminen 2011–2013. Järjestetäänkö seurantakeskustelut systemaattisesti selvittämiskeskustelujen yhteydessä? (sivu 14/22).

Selvittämiskeskustelujen kirjaaminen 2011–2013. Onko kiusaamistapauksien selvittäminen kirjattu? (sivu 15/22).

Seulonnassa ja selvittämiskeskusteluissa olleiden tapausten lukumäärä 2010–2013. Tapausten määrä poimittiin vastauksesta tarkan lukumäärän tai arvion perusteella (sivu 12/22). Jos vastaus oli *ei tiedossa* tai *ei yhtään tapausta*, lukumäärä koodattiin nollassi.

Selvittämiskeskustelun menetelmä 2010–2013. Tarkastelun kohteena oli koulun käyttämä menetelmä (KT vai YH) kiusaamistapausten selvittämiseen (sivu 13/22).

Selvittämiskeskustelujen koettu tehokkuus 2010–2013. Miten tehokkaiksi henkilökunta kokee selvittämiskeskustelut? (sivu 16/22).

Koordinointi ja koulutus

KiVa-vastuuhenkilö 2011–2013. Koulun KiVa-toiminnasta vastaavalta henkilöltä kysyttiin, onko koulussa nimetty henkilö, joka on perehtynyt KiVa-toimintaan ja vastaa ohjelman toteutuksesta, ja kuka tämä vastuuhenkilö on? (Liite 3: sivu 4/22).

KiVa Koulu -ohjelman virtuaalikoulutuspaketti 2011–2013. Sekä KiVa-toiminnasta vastaavalta henkilöltä (Liite 3: sivu 18/22) että kohdeluokkien vastuopettajilta (Liite 1: sivu

8/11 ja Liite 2: sivu 10/13) kysyttiin, missä määrin opettajille suunnattu virtuaalikoulutus on heille tuttu.

Koulutuksen tarve 2011–2013. Sekä KiVa-vastuuhenkilöltä (Liite 3: sivu 17/22) että kohdeluokkien vastuuopettajilta (Liite1: sivu 7/11 ja Liite 2: sivu 9/13) kysyttiin koulutuksen tarpeesta kiusaamisen ja KiVa-ohjelman suhteen.

Sähköpostikysely

Lähetin sähköpostikyselyn sellaisten koulujen rehtoreille, joiden koulusta ei ole vastattu kahden viime vuoden aikana yhteenkään tilannekartoituskyselyyn. Rehtoreilta pyysin vastausviestinä kommentoimaan kahteen kysymykseen: 1) Onko KiVa Koulu ohjelma edelleen koululla käytössä? Lisäksi riippuen vastauksesta pyysin vapaasti kommentoimaan: 2a) Missä määrin KiVa-ohjelmaa käytetään koulussanne? tai b) Miksi KiVa ei ole käytössä?

Sähköposti lähetettiin 14.11.2013 ja uudelleen 27.11.2013 rehtoreille, joilta vastauksia ei tullut. Osa sähköposteista ei mennyt perille vastaanottajan sähköpostin toimimattomuuden vuoksi, tai sitten vastaanottaja oli lähtenyt kyseisestä koulusta. Näissä tapauksissa lähetin viestin uudelleen koulun rehtorille vastausviestissä saatujen tai koulun nettisivujen tietojen perusteella.

Puhelinhaastattelut

Puhelinhaastattelujen avulla pyrin selvittämään ensisijaisia syitä sille, miksei koulu ole rekisteröitynyt ohjelman käyttäjäksi. OPH WERA-tietokannasta poimittiin koulut, jotka eivät olleet KiVa-tietokannassa. Näiden koulujen joukosta poimittiin satunnaisesti kouluja, joiden rehtoreiden yhteystiedot haettiin internetistä. Haastattelut toteutti Turun yliopiston KiVa Koulu yksikön toimistos sihteeri Henna Ruohonen.

Haasteeksi nousi rehtoreiden tavoitettavuus. Erityisesti pienten alakoulujen kohdalla rehtorit olivat yleensä kiinni myös opetuksessa. Yksi yhtenäiskoulun rehtori ei halunnut osallistua puhelinhaastatteluun. Rehtorin haastatteluja saatiin kaiken kaikkiaan kymmeneltä alakoululta (yrityksiä 18), kymmeneltä yläkoululta (kaikki tavoiteltavat vastasivat) ja neljältä yhtenäiskoululta (yrityksiä kuusi).

Haastatteluissa noudatettiin puolistrukturoitua tutkimushaastattelurunkoa (Liite 4). Haastattelut toteutettiin marras-joulukuussa 2013 ja olivat kestoltaan lyhyitä, noin 10 minuuttia.

LÄHTEET

Tutkimuskirjallisuus

- Ahtola, A., Haataja, A., Kärnä, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2012). For children only? Effects of the KiVa antibullying program on teachers. *Teaching and Teacher Education, 28*(6), 851–859.
- Ahtola, A., Haataja, A., Kärnä, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2013). Implementation of anti-bullying lessons in primary classrooms: how important is head teacher support? *Educational Research, 55*(4), 376–392.
- Gellin (2011). ”Lapsikin osaa sovitella.” Minkälaista oppimista koulujen restoratiivinen toiminta tuottaa? Artikkelitutkimuksen tuloksista. Haettu 22.1.2013: <http://www.ssf-fim.com/vertaissovittelu/assets/files/Artikkeli%20Restoratiivinen%20Oppiminen%20%20MGellin%202011.pdf>
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T. D., Alanen, E., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2012). Effectiveness of the KiVa antibullying program: Grades 1–3 and 7–9. *Journal of Educational Psychology, 105*(2), 535–551.
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T. D., Poskiparta, E., Alanen, E., & Salmivalli, C. (2011). Going to scale: A nonrandomized nationwide trial of the KiVa antibullying program for Grades 1–9. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 79*(6), 796–805.
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T. D., Poskiparta, E., Kaljonen, A., & Salmivalli, C. (2011). A large-scale evaluation of the KiVa antibullying program: Grades 4–6. *Child Development, 82*(1), 311–330.
- Saarento, S., Boulton, A. J., & Salmivalli, C. (2014). Reducing Bullying and Victimization: Student- and Classroom-Level Mechanisms of Change. *Journal of Abnormal Child Psychology, 1*–16.
- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development, 35*(5), 405–411.
- Salmivalli, C., Garandeau, C. F., & Veenstra, R. (2012). KiVa anti-bullying program: Implications for school adjustment. In A. M. Ryan & G. W. Ladd (Eds.), *Peer relationships and adjustment at School*. Charlotte, NC: Information Age Pub.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL, 2013). Kouluterveyskysely: Peruskoulun 8. ja 9. Luokan oppilaiden hyvinvointi 2004/05–2013. Haettu 23.1.2014: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely
- Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology, 7*(1), 27–56. doi:10.1007/s11292-010-9109-1
- Williford, A., Elledge, L. C., Boulton, A. J., DePaolis, K. J., Little, T. D., & Salmivalli, C. (2013). Effects of the KiVa Antibullying Program on Cyberbullying and Cybervictimization Frequency Among Finnish Youth. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 42*(6), 820–833.
- Williford, A., Boulton, A., Noland, B., Little, T. D., Kärnä, A., & Salmivalli, C. (2011). Effects of the KiVa anti-bullying program on adolescents’ depression, anxiety, and perception of peers. *Journal of Abnormal Child Psychology, 1*–16.

Vertailutilastot

Opetushallituksen WERA – web-raportointipalvelu (2011).

Suomen virallinen tilasto (SVT): Esi- ja peruskouluopetus [verkkajulkaisu].

ISSN=1799-3709. 2013, Liitetaulukko 1. Peruskoulun oppilaat ja päättötodistuksen saaneet maakunnittain 2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.12.2013].

Saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/pop/2013/pop_2013_2013-11-15_tau_001.fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset [verkkajulkaisu]. ISSN=1796-3796.

Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.12.2013].

Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kjarj/tau.html>

KiVa Koulu® -ohjelma

Sainio, M., Kaukiainen, A., Willför-Nyman, U., Annevirta, T., Pöyhönen, V., & Salmivalli, C. (2009). *KiVa Koulu: Opettajan opas, yläkoululle*. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -julkaisusarja, 4. Painola, T, Nieminen Oy. Kaarina. ©Opetusministeriö.

Salmivalli, C. & Poskiparta, E. (2009). Avain KiVaan Kouluun. Lyhyt opas KiVa Koulu™ -ohjelmaan osallistuvalla koululla. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -julkaisusarja, 1. Painola, T, Nieminen Oy. Kaarina. ©Opetusministeriö.

Salmivalli, C., Poskiparta, E., Tikka, A., & Pöyhönen, V. (2009). *KiVa Koulu: Opettajan opas alakoulun 1. luokalle*. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -julkaisusarja, 2. Painola, T, Nieminen Oy. Kaarina. ©Opetusministeriö.

Salmivalli, C., Pöyhönen, V., & Kaukiainen, A. (2009). *KiVa Koulu: Alakoulun opettajan opas alakoulun luokalle 4*. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -julkaisusarja, 3. Painola, T, Nieminen Oy. Kaarina. ©Opetusministeriö.

Www-sivut: www.kivakoulu.fi

LIITTEET

Liite 1. KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012: Alakoulun 1. ja 4. luokan edustaja.

Liite 2. KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012: Yläkoulun teemoja 7. luokalla toteuttanut henkilö.

Liite 3. KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012: Koulun KiVa-toiminnasta vastaava henkilö tai KiVa-tiimin edustaja.

Liite 4. Puhelinhaastattelun runko

Liite 4. Puhelinhaastattelu runko

Kohdistettu kouluihin, jotka eivät ole rekisteröityneet KiVa Koulu® -ohjelmaan

Kysymykset:

1. Oletko tietoinen KiVa Koulu -ohjelmasta?
 - a. Jos ei, on mahdollista saada lisätietoa
 - b. Jos kyllä, kysely jatkuu

2. Minkälainen mielikuva sinulla on KiVa Koulu -ohjelmasta?
 - a. Mistä kuullut?
 - b. Onko tietoinen ohjelman sisällöistä?
 - c. Onko tietoinen ohjelman vaikuttavuustutkimuksesta?

3. Onko koululla keskusteltu KiVa-ohjelman käyttöönotosta?
 - a. Milloin keskusteltu?
 - b. Mihin keskustelussa päädytty ja miksi?
 - c. Onko ollut painetta rekisteröityä esimerkiksi kunnan taholta?

4. Tarkennusta syistä miksi koulu ei KiVa-ohjelmaan rekisteröitynyt:
 - a. Koululla toimiva kiusaamisenvastainen ohjelma. Mikä?
 - b. Taloudelliset syyt
 - c. Kiire
 - d. Erityiskoulu tai muu vastaava peruste oppilaiden taustaan liittyen
 - e. Koulun epämääräinen tilanne (lakkautusuhan takia motivaatiopuutetta, organisaatiomuutoksia, tilaongelmia yms.)

5. Onko kunnalla jokin linjaus KiVa-ohjelman suhteen?
 - a. Onko tietoinen KiVa-ohjelman käytöstä muissa kunnan kouluissa?

Tervetuloa täyttämään kysely!

Koulutunnus:
 Opettajasalasana:

[Kirjautu kyselyyn](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Tervetuloa henkilökunnan tilannekartoitukseen!

Tarkoitus on, että jokaisesta koulusta vastaa yksi henkilö kutakin "kohdeluokkaa" eli 1., 4. ja 7. luokkaa kohti. Esimerkiksi kolmesarjaisesta alakoulusta (1-6 vuosiluokat) vastaisi tässä ominaisuudessa 3 luokanopettajaa alakoulun 1. luokalta ja 3 luokanopettajaa alakoulun 4. luokalta eli yhteensä siis 6 henkilöä. **Lisäksi** jokaisesta koulusta vastaa koulun KiVa-toimintaa yleisesti koskeviin kysymyksiin **yksi henkilö (esim. rehtori, tiimin edustaja tai koulun KiVa-toiminnasta vastaava henkilö)**. Tämän henkilön on syytä tutustua etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvittää, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Missä ominaisuudessa Sinä vastaat kyselyyn?

HUOM: Kutakin kohdeluokkaa (koulun kaikki 1., 4. ja 7. luokat) kohden vastaa yksi opettaja tai muu henkilökunnan jäsen. Esimerkiksi luokat 1a, 1b ja 1c: yksi vastaaja kutakin luokkaa kohti. Tämä vastaaja on se henkilö, joka on pitänyt useimmat oppitunnit/teemat luokalle.

- Alakoulun 1. luokan edustajana
- Alakoulun 4. luokan edustajana
- Yläkoulun teemoja 7. luokalla toteuttaneena henkilönä
- Koulun KiVa-toiminnasta vastaavana henkilönä tai KiVa-tiimin edustajana (HUOM: Perehdy etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvitä, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.)

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Mitkä KiVa-oppitunnit olet pitänyt kouluvuoden 2011-2012 aikana?

	ei	osa oppituntia	yksi kokonainen oppitunti	kaksoistunti
Oppitunti 1:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 2:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 3:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 4:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 5:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 6:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 7:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 8:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 9:	☐	☐	☐	☐
Oppitunti 10:	☐	☐	☐	☐

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

- 0 = täysin eri mieltä
 1 = melko eri mieltä
 2 = en osaa sanoa
 3 = melko samaa mieltä
 4 = täysin samaa mieltä

	täysin eri mieltä	0	1	2	3	4	täysin samaa mieltä
Oppitunnit soveltuvat tarkoitukseensa (kiusaamisen ennalta ehkäisemiseen ja vähentämiseen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Oppilaat ovat ottaneet oppitunnit innokkaasti vastaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Ovatko oppilaat pelanneet KiVa-peliä?

- Pelattu oppitunneilla
- Ei ole pelattu oppitunneilla, mutta annettu ohjeet miten pelata kotona
- Ei ole pelattu eikä ohjeistettu oppilaita pelaamaan

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Millaista koulutusta/perehdytystä/tukea Sinä tarvitsisit jatkossa KiVa Koulu -ohjelman toteuttamisessa? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos haluat.

- En koe tarvitsevani tukea, materiaalit sinänsä riittävät
- Tarvitsisin lisäkoulutusta kiusaamisesta ja sen mekanismeista
- Tarvitsisin lisäkoulutusta oppituntien pitämiseen ja harjoitusten vetämiseen
- Tarvitsisin vertaistukea kollegoilta, jotka ovat toteuttaneet oppitunteja minua kauemmin

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Tiedätkö KiVa Koulun www-sivuilla olevasta virtuaalikoulutuspaketista?

- En ole kuullut sellaisesta
- Olen kuullut siitä, mutta en ole itse tutustunut
- Olen käynyt katsomassa materiaalia
- Olen käyttänyt virtuaalikoulutusta aktiivisesti

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Muita kommentteja ja palautetta:

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Kysely valmis!
Tallenna vastauksesi painamalla Lähetä painiketta.

Edellinen sivu

Lähetä

Kiitos vastauksistasi ja hyvää päivän jatkoa!

Tervetuloa täyttämään kysely!

Koulutunnus:
 Opettajasalasana:

[Kirjautu kyselyyn](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Tervetuloa henkilökunnan tilannekartoitukseen!

Tarkoitus on, että jokaisesta koulusta vastaa yksi henkilö kutakin "**kohdeluokkaa**" eli 1., 4. ja 7. luokkaa kohti. Esimerkiksi kolmesarjaisesta alakoulusta (1-6 vuosiluokat) vastaisi tässä ominaisuudessa 3 luokanopettajaa alakoulun 1. luokalta ja 3 luokanopettajaa alakoulun 4. luokalta eli yhteensä siis 6 henkilöä. **Lisäksi** jokaisesta koulusta vastaa koulun KiVa-toimintaa yleisesti koskeviin kysymyksiin **yksi henkilö (esim. rehtori, tiimin edustaja tai koulun KiVa-toiminnasta vastaava henkilö)**. Tämän henkilön on syytä tutustua etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvittää, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Missä ominaisuudessa Sinä vastaat kyselyyn?

HUOM: Kutakin kohdeluokkaa (koulun kaikki 1., 4. ja 7. luokat) kohden vastaa yksi opettaja tai muu henkilökunnan jäsen. Esimerkiksi luokat 1a, 1b ja 1c: yksi vastaaja kutakin luokkaa kohti. Tämä vastaaja on se henkilö, joka on pitänyt useimmat oppitunnit/teemat luokalle.

- Alakoulun 1. luokan edustajana
- Alakoulun 4. luokan edustajana
- Yläkoulun teemoja 7. luokalla toteuttaneena henkilönä
- Koulun KiVa-toiminnasta vastaavana henkilönä tai KiVa-tiimin edustajana (HUOM: Perehdy etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvitä, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.)

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Mitä KiVa-teemoja olet toteuttanut kouluvuoden 2011-2012 aikana?

- Teema 1: Ei Kyllä: montako tuntia teeman käsittelemiseen on käytetty aikaa? tuntia
- Teema 2: Ei Kyllä: montako tuntia teeman käsittelemiseen on käytetty aikaa? tuntia
- Teema 3: Ei Kyllä: montako tuntia teeman käsittelemiseen on käytetty aikaa? tuntia
- Teema 4: Ei Kyllä: montako tuntia teeman käsittelemiseen on käytetty aikaa? tuntia

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

Miten olet toteuttanut teemoja kouluvuoden 2011-2012 aikana? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos haluat.

- Teemapäivinä
- Puolikkaina teemapäivinä
- Oppituntien sarjana

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Minkä oppituntien aikana olet toteuttanut teemoja?

Oletko luokanvalvoja tai muu henkilökuntaan kuuluva, kuka?

Edellinen sivu

Seuraava sivu

- 0 = täysin eri mieltä
- 1 = melko eri mieltä
- 2 = en osaa sanoa
- 3 = melko samaa mieltä
- 4 = täysin samaa mieltä

	täysin eri mieltä	0	1	2	3	4	täysin samaa mieltä
Teemat soveltuvat tarkoitukseensa (kiusaamisen ennalta ehkäisemiseen ja vähentämiseen)		☐	☐	☐	☐	☐	
Oppilaat ovat ottaneet teemat innokkaasti vastaan		☐	☐	☐	☐	☐	

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Ovatko oppilaat pelanneet KiVa Streetiä?

- Pelattu koulussa
- Ei ole pelattu koulussa, mutta annettu ohjeet miten pelata kotona
- Ei ole pelattu eikä ohjeistettu oppilaita pelaamaan

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Millaista koulutusta/perehdytystä/tukea Sinä tarvitsisit jatkossa KiVa Koulu -ohjelman toteuttamisessa? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos haluat.

- En koe tarvitsevani tukea, materiaalit sinänsä riittävät
- Tarvitsisin lisäkoulutusta kiusaamisesta ja sen mekanismeista
- Tarvitsisin lisäkoulutusta teemojen toteuttamiseen ja harjoitusten vetämiseen
- Tarvitsisin vertaistukea kollegoilta, jotka ovat toteuttaneet teemoja minua kauemmin

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Tiedätkö KiVa Koulun www-sivuilla olevasta virtuaalikoulutuspaketista?

- En ole kuullut sellaisesta
- Olen kuullut siitä, mutta en ole itse tutustunut
- Olen käynyt katsomassa materiaalia
- Olen käyttänyt virtuaalikoulutusta aktiivisesti

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Muita kommentteja ja palautetta:

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Kysely valmis!
Tallenna vastauksesi painamalla Lähetä painiketta.

[Edellinen sivu](#)[Lähetä](#)

Kiitos vastauksistasi ja hyvää päivän jatkoa!

Tervetuloa täyttämään kysely!

Koulutunnus:
 Opettajasalasana:

[Kirjautu kyselyyn](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Tervetuloa henkilökunnan tilannekartoitukseen!

Tarkoitus on, että jokaisesta koulusta vastaa yksi henkilö kutakin "**kohdeluokkaa**" eli 1., 4. ja 7. luokkaa kohti. Esimerkiksi kolmesarjaisesta alakoulusta (1-6 vuosiluokat) vastaisi tässä ominaisuudessa 3 luokanopettajaa alakoulun 1. luokalta ja 3 luokanopettajaa alakoulun 4. luokalta eli yhteensä siis 6 henkilöä. **Lisäksi** jokaisesta koulusta vastaa koulun KiVa-toimintaa yleisesti koskeviin kysymyksiin **yksi henkilö (esim. rehtori, tiimin edustaja tai koulun KiVa-toiminnasta vastaava henkilö)**. Tämän henkilön on syytä tutustua etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvittää, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Missä ominaisuudessa Sinä vastaat kyselyyn?

HUOM: Kutakin kohdeluokkaa (koulun kaikki 1., 4. ja 7. luokat) kohden vastaa yksi opettaja tai muu henkilökunnan jäsen. Esimerkiksi luokat 1a, 1b ja 1c: yksi vastaaja kutakin luokkaa kohti. Tämä vastaaja on se henkilö, joka on pitänyt useimmat oppitunnit/teemat luokalle.

- Alakoulun 1. luokan edustajana
- Alakoulun 4. luokan edustajana
- Yläkoulun teemoja 7. luokalla toteuttaneena henkilönä
- Koulun KiVa-toiminnasta vastaavana henkilönä tai KiVa-tiimin edustajana (HUOM: Perehdy etukäteen kyselyn paperiversioon ja selvitä, miten KiVa-tiimi on toiminut kysytyissä asioissa ja miten ohjelman koordinointi ja muut kysytyt asiat on koulussa hoidettu.)

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

KiVa Koulu henkilökunnan tilannekartoituskysely 2012

Onko koulussa nimetty vastuhenkilö(t), joka on perehtynyt ohjelmaan kokonaisuutena koordinoi ohjelman toteuttamista ja opastaa tarvittaessa muita ohjelman käyttöön liittyvissä asioissa?

- Ei
- On, KiVa-tiimin jäsen
- On, KiVa-tiimi kokonaisuudessaan
- On, rehtori
- On, vararehtori
- On, muu henkilökuntaan kuuluva henkilö

[Edellinen sivu](#)

[Seuraava sivu](#)

Onko koulussa yhteinen kirjallinen suunnitelma KiVa-toiminnan toteuttamisesta seuraavissa asioissa:

1. Onko suunnitelma, mille luokille oppitunnit pidetään / millä luokilla teemoja toteutetaan?

- Ei
 Kyllä

Kerro, millä luokilla

2. Onko suunnitelma, milloin KiVa-tiimin selvittämiskeskustelut pidetään (onko niille varattu aika esim. lukujärjestyksestä, tai onko muutoin sovittu milloin ne pidetään, esim. välitunneilla, koulupäivän jälkeen...)?

- Ei
 Kyllä

Kerro, milloin

3. Onko suunnitelma, miten tapaukset ohjataan tiimille?

- Ei
 Kyllä

Kerro, miten

4. Onko suunnitelma, miten vanhemmille tiedotetaan tiimin selvittämistä tapauksista?

- Ei
 Kyllä

Kerro, miten

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Onko koulun oppilaille tiedotettu KiVa Koulu -ohjelmasta (niin että kaikki vähintäänkin tietävät koulun olevan KiVa Koulu)?

- Ei
 Kyllä, "kohdeluokille" (1., 4. ja 7. luokille)
 Kyllä, kaikille oppilaille

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Onko vanhemmille tiedotettu KiVa Koulu -ohjelmasta (niin että kaikki vähintäänkin tietävät koulun olevan KiVa Koulu)? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos haluat.

- Ei
- Kyllä, on lähetetty koteihin www-sivuilla oleva vanhempien tiedote
- Kyllä, on pidetty vanhempainilta jossa on kerrottu KiVa -toiminnasta

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Onko koulussa järjestetty koko henkilökunnan yhteinen kokouspäivä/keskustelutilaisuus KiVasta?

- Ei
- Kyllä

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Onko tilannekartoituksen tuloksista tiedotettu

henkilökunnalle	☐ Ei	☐ Kyllä
oppilaille	☐ Ei	☐ Kyllä
vanhemmille	☐ Ei	☐ Kyllä

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Ovatko välituntivalvojen huomioliivit olleet käytössä 2011-2012?

- Ei lainkaan
- Satunnaisesti
- Kyllä, kaikilla valvojilla

[Edellinen sivu](#)[Seuraava sivu](#)

Montako tapausta lukuvuoden 2011-2012 aikana koulussanne on ollut nk. **seulonnassa** (sekä tiimille päätyneet tapaukset että muut koululle ilmoitetut kiusaamisepäilyt, joissa ei lopulta ollut kysymys kiusaamisesta)?

- ei tiedossa
- ei yhtään tapausta **Text**
- (tarkka lukumäärä) tapausta
- tarkka lukumäärä ei tiedossa, arviolta noin tapausta

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Montako tapausta lukuvuoden 2011-2012 aikana koulussanne on päätynyt **tiimin käsittelyyn** (selvittämiskeskustelut)? HUOM: jos yksi oppilas on ollut prosessissa useita kertoja, jokainen näistä lasketaan eri tapaukseksi.

- ei tiedossa
- ei yhtään tapausta
- (tarkka lukumäärä) tapausta
- tarkka lukumäärä ei tiedossa, arviolta noin tapausta

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Mitä menetelmää koulunne KiVa-tiimi on kiusaamistapausten selvittämisessä käyttänyt 2011-2012?

- johdonmukaisesti KT-menetelmää
- johdonmukaisesti YH-menetelmää
- vaihtelevasti KT ja YH tapauksesta riippuen
- vaihtelevasti KT ja YH tiimin jäsenestä riippuen
- sovellettua selvittämiskeskustelumenetelmää, joka ei ole selvästi KT eikä YH
- en osaa sanoa

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Onko koulunne KiVa-tiimi järjestänyt seurantakeskustelut kiusaamisen loppumisen varmistamiseksi?

- Ei
- Satunnaisesti
- Kaikissa tapauksissa

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Onko koulussa käytetty selvittämiskeskusteluihin tarkoitettuja lomakkeita tai kirjattu kiusaamistapausten käsittelyprosessi muulla tavoin?

- Ei
- Kyllä

Edellinen sivu

Seuraava sivu

- 0 = Huonosti/Ei lainkaan
1 = Melko huonosti
2 = En osaa sanoa
3 = Melko hyvin
4 = Erinomaisesti

	Huonosti/Ei lainkaan	0	1	2	3	4	Erinomaisesti
Miten hyvin selvittämiskeskustelut ovat arvionne mukaan johtaneet toivottuun lopputulokseen (kiusaaminen loppunut)?		☐	☐	☐	☐	☐	

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Millaista koulutusta/perehdytystä/tukea koulussanne tarvittaisiin jatkossa KiVa Koulu -ohjelman toteuttamisessa? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos haluat.

- Emme koe tarvitsevamme tukea, materiaalit sinänsä riittävät
- Tarvitsisimme lisäkoulutusta kiusaamisesta ja sen mekanismeista
- Tarvitsisimme lisäkoulutusta oppituntien/teemojen pitämiseen ja harjoitusten vetämiseen
- Tarvitsisimme lisäkoulutusta kiusaamistapausten käsittelyyn
- Tarvitsisimme vertaistukea kollegoita, jotka ovat toteuttaneet ohjelmaa meitä kauemmin

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Onko KiVa Koulun www-sivuilla oleva virtuaalikoulutuspaketti tuttu koulunne henkilökunnalle?

- Emme ole kulleet sellaisesta
- Tiedämme sen olemassaolosta ja jotkut henkilökuntaan kuuluvat ovat tutustuneet siihen
- Henkilökunta on käyttänyt virtuaalikoulutusta aktiivisesti
- Olemme yhteisesti perehtyneet virtuaalikoulutuspakettiin esim. koulutuspäivänä

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Muita kommentteja ja palautetta:

Edellinen sivu

Seuraava sivu

● KYLLÄ, haluamme osallistua Vuoden KiVa Koulun valintaan ja koulumme tilannekartoitusten (oppilas- ja henkilökuntakyselyjen) vastauksia voi hyödyntää valinnassa

● EI, emme osallistu Vuoden KiVa Koulun valintaan

Edellinen sivu

Seuraava sivu

Kysely valmis!
Tallenna vastauksesi painamalla Lähetä painiketta.

Edellinen sivu

Lähetä

Kiitos vastauksistasi ja hyvää päivän jatkoa!

Liite 4. Puhelinhaastattelu runko

Kohdistettu kouluihin, jotka eivät ole rekisteröityneet KiVa Koulu® -ohjelmaan

Kysymykset:

1. Oletko tietoinen KiVa Koulu -ohjelmasta?
 - a. Jos ei, on mahdollista saada lisätietoa
 - b. Jos kyllä, kysely jatkuu

2. Minkälainen mielikuva sinulla on KiVa Koulu -ohjelmasta?
 - a. Mistä kuullut?
 - b. Onko tietoinen ohjelman sisällöistä?
 - c. Onko tietoinen ohjelman vaikuttavuustutkimuksesta?

3. Onko koululla keskusteltu KiVa-ohjelman käyttöönotosta?
 - a. Milloin keskusteltu?
 - b. Mihin keskustelussa päädytty ja miksi?
 - c. Onko ollut painetta rekisteröityä esimerkiksi kunnan taholta?

4. Tarkennusta syistä miksi koulu ei KiVa-ohjelmaan rekisteröitynyt:
 - a. Koululla toimiva kiusaamisenvastainen ohjelma. Mikä?
 - b. Taloudelliset syyt
 - c. Kiire
 - d. Erityiskoulu tai muu vastaava peruste oppilaiden taustaan liittyen
 - e. Koulun epämääräinen tilanne (lakkautusuhan takia motivaatiopuutetta, organisaatiomuutoksia, tilaongelmia yms.)

5. Onko kunnalla jokin linjaus KiVa-ohjelman suhteen?
 - a. Onko tietoinen KiVa-ohjelman käytöstä muissa kunnan kouluissa?